

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

KOMMUNISMI EHTAMISE
PRAKTILISI
MAJANDUSPROBLEEME

TRÜ MAJANDUSTEADUSKONNA
TEADUSLIKU
KONVERENTSI
ETTEKANNETE TEESID

TARTU 1966

2/5/2 II
TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

KOMMUNISMI EHTAMISE
PRAKTILISI
MAJANDUSPROBLEEME

TRÜ MAJANDUSTEADUSKONNA
TEADUSLIKU
KONVERENTSI
ETTEKANNETE TEESID

TARTU 1966

VABARIIGI TÖÖSTUSE ARENGU KÜSIMUSI KOMMUNISMI MATERI-
AAL-TEHNILISE BAASI RAJAMISE ESIMESEL PERIOODIL.

E. Kull.

TPI tootmise ökonomika ja organiseerimise kateeder.

1. Nõukogude Liit, rajanud esimesena inimkonnale tee sotsialismile, saavutas viiekümnendate aastate lõpuks tootlike jõudude sellise arengutaseme, et võis päevakorda võtta kommunistliku ühiskonna ja selle materiaaltehnilise baasi rajamise, milles otsustavat osa etendab tööstus.

Möödunud seitseaastak oli esimeseks sammuks sellel teel. See samm oli edukas.

2. NSV Liidu tööstuse kogutoodang suurenes seitsme aasta jooksul ettenähtud 80% asemel 84% võrra.

Eesti NSV tööstus täitis seitseaastaku kontrollarvudega ettenähtud ülesande juba 1964. aastal, suurendades toodangu väljalaset 1965. aastal 1958. aastaga võrreldes rohkem kui kahekordseks.

Kui võrrelda Eesti NSV tööstustoodangu keskmist juurdekasvu aastas Põhja-Euroopa kapitalistlike riikide samasuguste näitajatega, siis olid need järgmised (%des):

	<u>aastail 1955-1959</u>	<u>aastail 1960-1964</u>
a) Eesti NSV	11,5	10,3
b) Soome	4,3	8,4
c) Rootsi	4,0	5,4
d) Norra	4,5	6,3

Nõukogude Eesti tööstustoodangu juurdekasvu kõrge tempo kõneleb sotsialistliku majandussüsteemi suurtest

eelistest.

3. Viimastel aastatel langes tööstustoodangu ja tööviljakuse juurdekasvu tempo vabariigi tööstuses.

Nii näiteks moodustas tööviljakuse keskmine juurdekasv aastail 1956-1960 8,8% aastas, aastail 1961-1964 aga ainult 4,9%.

Üheks oluliseks põhjuseks, mis tingis tööstustoodangu ja tööviljakuse juurdekasvu tempo languse, oli ühtse tehnilise poliitika puudumine ja tootmise efektiivsuse mitteküllaldane stimuleerimine tootmise juhtimisel rahvamajanduse nõukogude kaudu.

Aastail 1959-1964 suurenes tunduvalt vahe tööviljakuse ja keskmise palga juurdekasvu tempo vahel tööstuses, mille tulemusena vähenes töötasu stimuleeriv toime.

Seda iseloomustavad järgmised andmed:

	<u>aastail 1951-1958</u>	<u>aastail 1959-1964</u>
a) tööviljakuse juurdekasvu keskmine tempo aastas, %-des	8,3	5,9
b) tööliste keskmise kuupalga juurdekasvu tempo aastas, %-des	3	1,7
c) palga juurdekasv tööviljakuse juurdekasvu 1 protsendi kohta keskmiselt aastas, %-des	0,36	0,29

Seejuures preemiate osatähtsus viimastel aastatel järsult vähenes. Nii näiteks moodustasid endises Eesti NSV Rahvamajanduse Nõukogu tööstuses aastail 1961-1963 töötajatele väljamakstud preemiad ainult keskmiselt 1,92% aasta palgafondist. Aastail 1951-1958 oli see näitaja 2-3 korda suurem.

Edaspidi tuleks tunduvalt vähendada vahet tööviljakuse ja palga juurdekasvu tempo vahel.

Kui tööviljakuse kasv saavutatakse peamiselt isiklike tegurite (töölise kvalifikatsiooni tõusu, tööaja parema kasutamise jne.) arvel, siis peab palga juurdekasv rohkem lähenema tööviljakuse juurdekasvule.

Kui tööviljakus kasvab aga uue tehnika rakendamise tulemusena, siis võib vahe tööviljakuse ja palga juurdekasvu tempo vahel olla suurem.

Eriti peaks kasvama palga juurdekasvu osatähtsus lähema 5-10 aasta jooksul ja moodustama kuni 50% tööviljakuse juurdekasvust, sest sel perioodil toimub seoses tootmise mehhaniseerimise ja automatiseerimisega tööliste kvalifikatsiooni ulatuslik tõus ja mittekvalifitseeritud töö järkjärguline likvideerimine.

Kaugemas tulevikus, kui ühiskondlike tarbimisfondide osatähtsus järsult kasvab ja algab üleminek jaotamiselt töö järgi jaotamisele vajaduste järgi, võib suureneva vahe tööviljakuse ja palga juurdekasvu tempo vahel.

Vabariigi tööstuse edasisel arendamisel on suure tähtsusega toodangu kasvutempo küsimus, mis oleneb töötajate arvu ja tööviljakuse juurdekasvu tempest.

Elanikkonna juurdekasvu mehhaanilise vähenemise ja mittetootmisliku sfääri töötajate arvu kiirema kasvu tõttu vähenevad edaspidi võimalused tööstustoodangu suurendamiseks töötajate juurdekasvu arvel.

Kui aastail 1961-1964 oli igaaastane töötajate juurdekasv tööstuses 8,8 tuhat inimest, siis vastavate arvutuste kohaselt võib see juurdekasv aastail 1966-1970 keskmiselt moodustada umbes 4 tuhat töötajat aastas. See võimaldab töötajate arvu tööstuses suurendada viie aasta jooksul võrreldes 1965. aasta tegeliku seisuga 10% võrra ja toodangut selle arvel suurendada 1,1-kordseks.

Reaalseks tööviljakuse juurdekasvu tempoks käesoleval viisaastakul võib lugeda keskmiselt 6% aastas. Seega moodustab tööviljakuse juurdekasv viie aasta jook-

sul 33% ja toodang kasvab selle arvel 1,33-kordseks.

Vabariigi tööstuse kogutoodang võib aastail 1966-1970 kahe nimetatud teguri arvel kasvada 1,46-kordseks (1,33 x 1,1). Keskmine toodangu juurdekasv oleks 7,9% aastas.

5. Et kindlustada nimetatud toodangu ja tööviljakuse kasv, on vaja suurendada põhifonde ja tõsta tootmise tehnilist taset vastavate kapitaalmahutuste rakendamise teel.

Kapitaalmahutuste suurus oleneb fondimahukusest. Viimane avaldab mõju töö tehnilisele varustatusele ja selle kaudu tööviljakusele. Nende tegurite vahel on kindel seos, mida on võimalik väljendada järgmise valemiga:

$$\frac{F}{T} : \frac{K}{T} = \frac{F}{K} \quad \text{ehk} \quad v : p = f,$$

kus: F - põhifondid,
T - tööstusliku tootmispersonalit arv,
K - kogutoodang,
v - töö tehnilise varustatuse näitaja,
p - tööviljakuse näitaja,
f - fondimahukuse näitaja.

Kui tööviljakus kasvab kiiremini kui töö tehniline varustatus, siis fondimahukus tingimata langeb ja vastupidi: kui tööviljakus kasvab aeglasemalt kui töö tehniline varustatus, siis fondimahukus paratamatult kasvab.

1964. aastal kasvas vabariigi tööstuses töö tehniline varustatus võrreldes 1960. aastaga 1,38-kordseks ja tööviljakus 1,22-kordseks. Seega fondimahukus suu-

renes ja kasvas 1,13-kordseks (1,38 : 1,22). Keskmine fondimahukuse kasv tööstuses toimus peamiselt struktuuriliste muutuste tõttu, kuna kasvas järsult eriti fondimahuksa tööstusharu - elektrienergeetika põhifondide osatähtsus.

Et käesoleval viisaastakul ehitatakse vabariigis teine võimas, Uus-Balti Soojuselektrijaam, siis jätkub elektrienergeetika põhifondide osatähtsuse tõus, mis struktuuriliste nihete tõttu nähtavasti tingib ka fondimahukuse edasise kasvu tööstuses.

On vaja teistes tööstusharudes rakendada kõik abinõud põhifondide paremaks kasutamiseks, et sellega pidurdada võimalik keskmine fondimahukuse kasv. Kui vabariigi tööstuses keskmiselt suudetakse vältida oletatavat 10%-list fondimahukuse kasvu, siis see võimaldab saavutada aastail 1966-1970 suhtelist säästu kapitaalvahutustes 130 miljoni rubla ulatuses.

NLKP Keskkomitee 1965. aasta septembripleenumi otsus tööstusliku tootmise planeerimise täiustamise ja stimuleerimise intensiivistamise kohta lõi soodsad eeldused põhifondide paremaks kasutamiseks.

Tootmise efektiivsuse pidev tõstmine, see on kaasaja üks tähtsamaid ülesandeid majandusrindel. Sellest oleneb kommunismi ehitamise ja meie töötajate materiaalse ja kultuurilise heaolu kiire kasvutempo.

GEOGRAAFIATEADUS JA RAJONIPLANEERIMINE.

S. Nõmmik.

TRÜ geograafia kateeder.

Kommunismi materiaal-tehnilise baasi rajamise praktilised vajadused nõuavad teiste ülesannete hulgas ka ülesehitustöö territoriaalse planeerimise efektiivsuse tõstmist. Et sellel alal on veel rohkesti reserve, märgiti ära ka NSV Liidu Ülemnõukogu kuuenda koosseisu hiljuti lõppenud seitsmendal istungjärgul¹. Rahvamajanduse õige territoriaalne planeerimine eeldab kõigi kohalike objektivsete majanduslike ja looduslike eelduste head tundmist ja nende arvestamist planeerimisel.

Nõukogude rahvamajanduse territoriaalne planeerimine areneb suuri majandusrajoone ja nendes peamiselt majanduselu haaravalt planeerimiselt detailsema, kogu kommunistliku ülesehitustööd hõlmava kompleksse territoriaalse organiseerimise suunas. Territoriaalse planeerimise niisugune tendents tuleneb ülesehitustöö objektiivse kompleksse arenguseaduse toimest, mis avaldub praktiliselt territoriaalsete tootmiskomplekside tekkes ja arengus.

Rahvamajanduse praktikas suhtutakse territoriaalse planeerimise küsimustesse tihti formaalselt. Ei arvestata alati seda, et majanduslikud protsessid, mis toimuvad a ja s erineva kiirusega, on alati lahutamatu seotud ühe või teise territooriumiga. "Sellepärast on rahvama-

¹ N.K. Baibakov, NSV Liidu rahvamajanduse arendamise 1966. aasta riiklikust plaanist. "Rahva Häääl" 8. detsember 1965, nr. 289.

janduse plaani territoriaalne aspekt suurima tähtsusega, igal juhul mitte väiksemaga kui majandusharude lõikes ülesehitatud plaan".¹ Viga ettevõtte paigutamises on palju suurem kui viga ettevõtte sisemises organisatsioonis. Viimast saab kiiresti kõrvaldada, väärpaigutus jääb enamikus püsima pikaks ajaks; vähe sellest - niisugune viga põhjustab uusi vigu teiste ettevõtete paigutuses.² Eelöeldust nähtub, kui suurt tähtsust omistatakse nõukogude silmapaistvate majandusteadlaste poolt kommunistliku ülesehitustöö õigele territoriaalsele organiseerimisele. Peitub ju selles ühiskondliku tootlikkuse võrratu kasvureserv.

Niisugusest arusaamisest on välja kasvanud ka tootlike jõudude detailse territoriaalse organiseerimise meetod - rajooniplaneerimine (районная планировка). Rajooniplaneerimine tähendab i g a kommunistliku ülesehitustöö küsimuse lahendamist antud territooriumil silmas pidades kogu kompleksi tervikuna nii olevikus kui ka tulevikus. See on see põhiline printsiip, mis läbib rajooniplaneerimist algusest lõpuni. Ka antud territooriumi loodusliku keskkonna kõiki elemente planeeritakse mitte isoleeritult, vaid vastastikusisest sõltuvuses ja tiheduses ning tihedas seoses kõigi majandus- ja kultuurielu külgedega.³

Rajooniplaneerimise riiklik tähtsus tuleneb kapitalismahutuste tohutust ulatusest ja järjest kasvavast mahust. See, mille rajame täna, on alusmüüriks sellele, mis rajatakse homme ja tulevikus; sellepärast peame hoolitsema selle eest, et see alusmüür oleks laotud õigesti.

Rajooniplaneerimiseks tekib eriti terav vajadus intensiivse tööstusliku ehitustegevuse piirkondades; oleks aga normaalne, et ka kõik teised meie maa osad haarataks rajoo-

¹ В.С. Немчинов, Экономико-математические методы и модели, Москва 1965, стр. 333.

² А. Пробет, Проблемы перспективного размещения промышленности, "Вопросы экономики" № 12, 1962.

³ Д.И. Богорад, Конструктивная география, Москва 1965, стр. 3.

niplaanidega.

Et rajooniplaneerimine hõlmaks kogu ülesehitustöö territoriaalse aspekti, peab see toetuma laiale teaduslikule baasile. Tekib küsimus, missugused ülesanded tulenevad rajooniplaneerimisest geograafiateadusele. Geograafiateaduse objektiks on ühelt poolt looduslikud ja teiselt poolt tootmisterritoriaalsed kompleksid. Seega on geograafiateaduse ja rajooniplaneerimise vahel otsene seos: geograafia avab territoriaalsete komplekside arengu seaduspärasused, rajooniplaneerimine aga võttes need seaduspärasused aluseks, koostab selle põhjal rajooniplaani. Geograafiateaduse üldistused füüsilis-geograafilise ja majandusgeograafilise rajoneerimise näol, maastike ja majandusrajoonide sisemise struktuuri, nende tüpologia ja leviku seaduspärasuste näol on lähtealuseks rajooniplaneerimisele. Geograafiateaduste (füüsilise ja majandusgeograafia) üheks tähtsamaks ülesandeks on rajoonide looduse, rahvastiku ja majanduselu komplekssete iseloomustuste koostamine. Rajooniplaneerimine vajab niisugust geograafilist materjali ja rakendab geograafilisi töömeetodeid. Kuid geograafia osa ei piirdu üksnes komplekssete karakteristikatega; geograafid võtavad osa ka rajooni plaanide koostamisest.

MÕNEDEST NOORTES RAHVUSRIIKIDES KÄIBELOLEVAIST SOTSIALISMITEORIAIST.

V. Krinal.

TRÜ raamatupidamise kateeder.

I. Sotsialismil on tänapäeval väga palju pooldajaid. Sotsialismi pooldajateks on ennast kuulutanud Birma, Mali, Tuneesia, Kambodža, Alžeeria, Araabia Ühinenud Vabariigi ja paljude teiste riikide juhtivad ringkonnad. Eelkõige

majanduslikult nõrgalt arenenud maad tunnevad sümpaatiat sotsialismi vastu ning sotsialismileerimaad on "kolmandas maailmas" populaarsed.

2. Ükskõik, millise noortes rahvusriikides levinud sotsialismidoktriini me võtaksime, ikkagi on selles meie ajastu peamine vastuolu: võitlus sotsialismi ja kapitalismi vahel. Kuid sellega lõpebki nende doktriinide ühine idee ning algab seisukohtade erinevus. Väga mitmeid sotsialismi-teooriaid esineb Marokos, omapärane on nn. araabia sotsialism, indoneesia sotsialism on aga "õpetus õiglasest õitsvast ühiskonnakorrast, mis tugineb viiele printsiibile" (õiglus, rahvalikkus, natsionalism, humanism ja usk jumalasse). Omapärane on Birma tee sotsialismile.

3. Gaana president, Aafrika vabadusvõitluse üks ideoloogid Kwame Nkrumah oma 1963.a. ilmunud raamatus "Aafrika peab ühinema" ("Africa Must Unite") tunnistab, et Gaana ei ole veel sotsialistlik riik, kuid sotsialismi ülesehitamine on Gaana ainsaks alternatiiviks. Ta toob esile sotsialismi ehitamise peamised teed (põllumajanduse moderniseerimine ja industrialiseerimine). Kwame Nkrumah peab vajalikuks põhiliste tootmisvahendite jaotamise andmise rahva kätte, ta pooldab riigi osatähtsuse tõstmist majanduselus.

4. 1964. aastal ilmus Kwame Nkrumah sulest raamat "Consciencism" ("Teadlikkus"). Selles peab autor Aafrika riikide tähtsamaks ülesandeks kolonialismi likvideerimist ja majandusliku sõltumatuse saavutamist. Majanduslikus sõltuvuses näeb ta praegu peamist ohtu noorte rahvusriikide iseseisvusele.

5. Peamiseks revolutsiooniliseks jõuks loeb Kwame Nkrumah Aafrikas rahvast, keda juhib massiline partei, kes on varustatud teooriaga ja suudab ka rahvahulkadesse viia "teadlikkust". Analüüsisides võimalust üleminekuks sotsialismile traditsiooniliselt kogukondlikult aafrika sotsialismilt (kommunalismilt) kinnitab Nkrumah, et see toimub mittekapitalistliku arengu tingimustes reformide teel. Seejuures esitab autor väga vaieldava teesi, mille järgi mõlemad

formatsioonid - sotsialism ja kommunism - tuginevad ühesugustele printsiipidele. Säärane seisukoht on õige vaid niivõrd, kui võrd jutt on võitluse taktikalistest vormidest. Üleminek traditsiooniliselt Aafrika ühiskonnalt sotsialismi on tegelikult revolutsiooniline pööre, kvaliteediline hüpe. Seejuures võib revolutsiooniline protsess kesta aastaid ning moodustada dialektilise ühtsuse evolutsiooniga.

6. Tekib küsimus: missuguste kriteeriumidega läheneda ühele või teisele sotsialismikontseptsioonile? Milline tunnus võtta aluseks nende klassifitseerimisel ja grupeerimisel? Parimaks kriteeriumiks rahvuslikku tüüpi sotsialismidoktriinide analüüsimisel on r i i g i v õ i m u k l, a s s i o l e m u s ühes või teises noores rahvusriigis. See võimaldab ühe või teise doktriini välise varju tagant kõige paremini näha tema sotsiaalsel olemusel, kindlaks teha, kelle huvides ja millises suunas mingeid ümberkorraldusi läbi viiakse.

7. Enamik noori rahvusriike, kes on asunud mittekapitalistlikule arenemisteele, pole veel jõudnud sotsialistlikele ümberkujundustele. Kuid mittekapitalistlik tee võib muidugi viia sotsialismile. See ei ole mingi "kolmas tee". Eeldusi sotsialistlikeks ümberkujundusteks luuakse: nõrgalt arenenud maades tekib oma töölisklass, kasvab töötajate teadlikkus, kasvab teadusliku sotsialismi pooldajate arv. Teadusliku sotsialismi orbiiti aitab tõmmata ka mitteproulaarseid kihte majanduslikult nõrgalt arenenud maades sotsialistlike riikide majandusliku võimsuse kasv ja töölisklassi osatähtsuse suurenemine arenenud kapitalistlikes riikides. Kõige selle tulemusena asub üha rohkem inimesi teadusliku sotsialismi platvormile.

KAPITALISTLIKU AKUMULATSIOONI ÜLDISE SEADUSE
TOIMEST TÄNAPÄEVA KAPITALISMI TINGIMUSTES.

G. Rekker.

TRÜ poliitilise ökonomia kateeder.

1. K. Marxi "Kapitali" I köite ilmumisest on möödumas peaaegu 100 aastat. Selle aja jooksul on kapitalismi areng tugevdanud proletariaadi ja töötavate hulkade ekspluateerimist. Kapitalistliku akumulatsiooni üldise seaduse toime on omandanud mõningaid iseärasusi.

2. Kapitalistliku akumulatsiooni üldise seaduse toime avaldub töötavate hulkade olukorra halvenemises. Proletariaadi, töötavate hulkade olukorra määravad ära mitmesugused tegurid: 1) töölise ainealine elukondlik kindlustamine; 2) töötingimused, sealhulgas ka elanikkonna rekendatus; 3) inimese füüsiliste ja vaimsete võimete arenemise võimalused ja tingimused puhkuseks; 4) poliitilised tingimused.

Kapitalistlikes maades avaldub kapitalistliku akumulatsiooni üldine seadus proletariaadi, töötavate hulkade olukorra relatiivses ja absoluutses halvenemises.

3. Proletariaadi olukorra relatiivne halvenemine väljendub proletariaadi osa vähenemises natsionaalses rikkuses, ühiskondlikus koguproduktis, rahvatulus ja lisaväärtuse normi kasvus. Proletariaadi olukorra relatiivne halvenemine pole pidev protsess, mis toimub päevast päeva, kuust kuusse. Proletariaat võitleb oma osa suurendamise eest rahvatulus. Sellepärast võib üksikutel perioodidel mõningates kapitalistlikes maades sõltuvalt töölisliikumise tugevusest, proletariaadi osa rahvatulus kasvada.

4. Proletariaadi olukord halveneb ka absoluutselt. See toimub põhiliselt sõdade perioodil, osalt kriiside ja tööstusliku seisaku tingimustes. NLKP programmis öeldakse: "Kriisid ja tööstusliku seisaku perioodid omakorda laostavad veelgi rohkem väiketootjaid, suurendavad veelgi rohkem palgatöö sõltuvust kapitalist, viivad veelgi kiiremini töölisklassi olukorra suhtelisele, mõnikord aga ka absoluutsel halvenemisele" (sõr.-G.R.). Käesoleval ajal ei ilmne paljudes tööstuslikult arenenud kapitalistlikes riikides teravalt töötajate olukorra absoluutset halvenemist.

5. Proletariaadi olukorrale avaldab tänapäeval tunduvat mõju riiklik- monopolistliku kapitalismi areng, mis, ühendades monopolide jõu riigi jõuga ühtseks mehhanismiks, tugevdab töölisklassi eksploateerimist, halvendab töötavate hulkade töö- ja elutingimusi. On suurenenud töötajate arv, kelle elatustase kõigub minimaalpalga ja elatusmiinimumi vahelises tsoonis. Proletariaadi olukorra halvenemise tendents ei eita töötajate elatustaseme tõusu kapitalismi arenemise üksikutel perioodidel ühel või teisel maal või reas maades.

6. Proletariaadi olukorra halvenemisele vastutoimivaks teguriks on töölisklassi võitlus, sotsialistliku maailmasüsteemi mõju töölisliikumisele, mis sunnib kodanlust tege- ma sotsiaalse ja majandusliku iseloomuga järeleandmisi. Töölisklass võitleb demokraatia, rahu ja sotsialismi eest. Meie ajastu peamiseks sisuks on kujunenud kapitalismilt sotsialismile üleminek, sotsialismi ja kommunismi võidule- pääs.

MÕNINGAID VÕRKANALÜÜSIST TULENEVAID PÕHIMÕTTELISE TÄHTSUSEGA ÜLDJÄRELDUSI KONKREETSES ÕKONOOMIKAS.

U. Mereste.

TPÜ statistika ja raamatupidamise kateeder.

I. Majandusliku analüüsi statistilised ja matemaatilised meetodid on iseloomult kahepalgelised. Neid võib käsitada kõigepealt abstraktsete tööriistade või "masinate-na", mis võimaldavad leida teatud viisil esitatud küsimus-tele täpseid numbrilisi vastuseid ja lahendada sel teel praktilises elus üleskerkivaid probleeme. Teiseks on iga meetod samaaegselt omapärase struktuuriga tunnetusvahend, mis lubab läheneda uuritavatele majandusnähtustele mingist uuest küljest, näha neid mingi teistsuguse nurga all või teistsugustes seostes muude nähtustega.

Viimasest seisukohast pakuvad majandusliku analüüsi täppismeetodid tänuväärset ainet eeskätt üldise majandusliku mõtlemisvõime ja mõtlemisoskuse kujundamiseks. Sellisel laiemal taustal vaadelduna on konkreetsete analüüsimis-meetoditega ja neist tulenevate üldjäreldestega tutvumine oluline ka neile majanduspraktikutele ja -teoretikutele, kes oma igapäevases tegevuses ettevõtete töötulemuste analüüsimisega otseselt kokku ei puutu.

2. Iga majanduslike nähtuste põhimõtteliselt uue käsitlemisviisi levikuga kaasnevad suuremad või väiksemad muudatused ka vastavate probleemide puhul kohaldatavates üldistes hinnangutes ja seisukohtades. Mõnesuguseid uusi jooni toob konkreetse ökonomika valdkonnas arendatavatesse arutlusskeemidesse ja harjumuslikuks kujunenud hinnangutesse ka võrkanalüüsi meetod, mille tähtsus meie rahva-

majanduse planeerimisel ja juhtimisel lähematel aastatel tõenäoliselt kiiresti kasvab.

3. Võrkanalüüsiga konkreetse ökonoomika alasesse majanduslikku mõtlemisse tulevad uued momendid on tihedasti seotud selle meetodi poolt pakutavate tunnetusvõimalustega. Ettekandja arvates väärivad neist peamistena iseseisvat esiletõstmist kolm järgmist.

Esiteks muutub ja täpsustub ettekujutus kõige tähtsamaks peetavatest töödest, millele tuleb pöörata suurimat tähelepanu. Teiseks muutub ettekujutus plaani tähtaegsest täitmisest ja üldse heast kalenderplaanist, mis võrkanalüüsi meetoditel koostatuna kujuneb enam-vähem jäigaks ainult tähtsaimate tööde suhtes, vähemtähtsate suhtes aga elastseks. Kolmandaks saab senisest veelgi selgemaks, et erinevate tööde ennetähtaegsesse lõpetamisse tuleb suhtuda diferentseeritult.

4. Võrkanalüüsi rakendamisega ettevõtete juhtimises ehk nn. võrkjuhtimise süsteemi kasutuselevõtuga väheneb intuitiivsete otsuste rakendusala majanduses tunduvalt.

MAJANDUSMATEMAATILISTE MEETODITE RAKENDAMISEST TÖÖSTUSE JUHTIMISE ORGANISATSIOONILISE STRUK- TUURI UURIMISEL.

R. Renter.

NSVL TA Majandusmatemaatika Keskinstituudi Eesti
Filiaal.

1. Käesoleva uurimistöö ülesandeks on luua teatud teaduslik-teoreetilised alused liiduvabariikide tööstuslike ministeeriumide (valitsuste) organisatsioonilise struktuuri ja selle alajaotuste kindlaksmääramisele sõltuvalt vastava ministeeriumi (valitsuse) süsteemi kuuluvate töös-

tusettevõtete tehnilis-ökonomilistest näitajatest (Eesti NSV näite alusel).

2. Uurimistöö tehti Eesti NSV Rahvamajanduse Nõukogu keskaparaadi, kuue tööstusharulise valitsuse, kõigi nende 162 tööstusettevõtte ja kuue vastloodud tööstusliku ministeeriumi materjalide alusel.

3. Esimese ülesandena uuriti loogilise analüüsi alusel Rahvamajanduse Nõukogu keskaparaadi ja kõigi kuue tööstusharulise valitsuse organisatsioonilist struktuuri koos selle alajaotuste ja üksustega. Määrati kindlaks kõigi töötajate põhifunktsioonid ja hinnati ligikaudselt nende töö mahtu.

Teise ülesandena määrati kindlaks tööstusettevõtete tehnilis-ökonomiliste näitajate ring (18 tehnilis-ökonomilist näitajat), millega suuremal või vähemal määral on sõltuvuses tööstusharulise valitsuse (resp. ministeeriumi) iga struktuurse alajaotuse (osakonna) operatiivse, jooksva ja perspektiivse tegevuse maht ja ulatus.

Valitud tehnilis-ökonomiliste näitajate allikana kasutati kõigi 162 tööstusettevõtte 1964. aasta aruannet või tuletati nad aruannete andmete alusel.

4. Uurimistöö metodoloogiliseks aluseks on matemaatilise statistika meetodid, eriti korrelatsiooniteooria, kusjuures rakendati vähimruutuse meetodit ning arvutati välja ühesed ja mitmesed lineaarsed korrelatsioonivõrrandid. Kuigi käesolevas uurimistöös on sisuliselt tegemist resultatiivse teguri (tööstusharulise valitsuse, resp. ministeeriumi struktuurse alajaotuse üksuste arvu) kõverjoonelise sõltuvusega ühest või mitmest faktoriaalsest tegurist (tööstusettevõtete tehnilis-ökonomilisest näitajast), oli väga väikese vea tõttu otstarbekam rakendada lineaarsete korrelatsioonivõrrandite süsteeme, mis antud juhul rahuldavad vajalikku täpsust.

Resultatiivse teguri ja faktoriaalsete tegurite vahelise seose tugevuse uurimisel kasutati lineaarset kor-

relatsioonikoefitsienti (r) või koondkoefitsienti (R), mis näitab, kas üldse on seost resultatiivse teguri ja faktoriaalsete tegurite vahel ja kui võrd suur on selle seose tugevus.

5. Uurimistöös arvatati välja tööstuslike ministeeriumide (valitsuste) tähtsamate struktuursete alajaotuste kindlaksmääramiseks järgmised lineaarsed korrelatsioonivõrrandid:

Struktuurse alajaotuse nimetus	Lineaarne korrelatsioonivõrrand	Lineaarne korrelatsioonikoefitsient
1. Plaani- ja ökonoomikaosakond	$Y_{xzv} = 0,633 + 0,114x + 0,031z + 0,012v$	$R = 0,989$
2. Finantsosakond	$Y_x = -0,047 + 0,108x$	$r = 0,913$
3. Raamatupidamise osakond	$Y_{xt} = 0,596 + 0,035x + 0,045t$	$R = 0,907$
4. Tehnikaosakond	$Y_{sq} = -1,424 + 0,092s + 0,009q$	$R = 0,877$
5. Tootmisosakond	$Y_{xzv} = 1,943 - 0,041x + 0,680z + 0,013v$	$R = 0,760$
6. Peamehhanikaosakond	$Y_q = 0,816 + 0,050q$	$r = 0,892$
7. Kapitaalehituse osakond	$Y_u = 2,740 + 0,187u$	$r = 0,877$

Tabelis tähistab Y struktuurse alajaotuse (osakonna) üksuste (töötajate) arvu, x - ettevõtete arvu, z - tööstusharude arvu, v - nomenklatuuri (iseseisva nimetusega toodete arvu), q - tööstuslik-tootvate põhifondide bilansilist maksumust, s - palgakoeffitsienti, t - töötajate arvu ministeeriumis (valitsuses), u - kapitaalmahutuste summat, R - lineaarse korrelatsiooni koondkoefitsienti ja r - lineaarset korrelatsioonikoefitsienti.

Antud lineaarsed korrelatsioonivõrrandid väljendavad tööstusliku ministeeriumi (valitsuse) struktuursete alajaotuste (osakondade) üksuste arvu (töötajate arvu) matemaatilist sõltuvust ministeeriumi (valitsuse) süsteemi kuuluvate ettevõtete kindlaksmääratud tehnilis-ökonomilistest näitajatest. Loogilise analüüsi alusel on kõik võrrandid koostatud selliselt, et nad antud tingimustes annavad minimaalse tulemuse.

6. Eelmisest punktist nähtub, et lineaarsed korrelatsioonivõrrandid on välja arvatud tööstusliku ministeeriumi (valitsuse) organisatsioonilise struktuuri seitsme peamise alajaotuse (osakonna) suuruse kindlaksmääramiseks. Peale nende kuuluvad tüüpilistena struktuuri veel neli alajaotust: töö- ja palgaosakond, kaadrite osakond, materiaalsete fondide osakond ja administratiiv-majandusosakond. Viimaste üksuste arvu kindlaksmääramiseks ei olnud veel võimalik võrrandeid koostada, sest need osakonnad ei kuulunud Rahvamajanduse Nõukogu kõigi tööstusharuliste valituste organisatsioonilisse struktuuri. Lineaarseid korrelatsioonivõrrandeid võib nende osakondade kohta arvutada alles pärast nende töömahu kindlaksmääramist kas kaudselt praktiliste kogemuste või juba otsese vaatluse alusel.

7. Kokkuvõttes viivad antud korrelatsioonivõrrandite lahendid järeldusele, et tööstuse juhtimise ümberkorraldamisega käis kaasas tööstusettevõtete vahetute juhtimisorganite aparaadi mõningane kasvutendents, mis valdavalt ei ole seoses töö mahu kasvuga või muudatustega selle kvaliteedis. Ainult üksikjuhtumel on see põhjendatud uue juhtimisorgani ühele või teisele osakonnale uute või täiendavate funktsioonide üleandmisega.

8. Käesolevas uurimistöös koostatud ja väljaarvatud lineaarsed korrelatsioonivõrrandid on esimeseks sammuks tööstuslike ministeeriumide (valitsuste) organisatsioonilise struktuuri ja selle alajaotuste suuruse kindlaksmääramisele objektiivsete aluste loomisel.

ELEKTRONTEHNIKA MASSILISEST RAKENDUSVAJADUSEST
RAHVAMAJANDUSE PLANEERIMISEL JA MAJANDUSLIKE
PROTSESSIDE JUHTIMISEL.

J. Jägel.

TRÜ arvutuskeskus.

Käesolevas vaadeldakse planeerimis- ja juhtimistöö neid kitsaskohti, mis on seotud just suurte informatsiooni- hulkade ülekandmise ja töötlemisega. Ettekandes antakse ülevaade sellealastest suundadest ja meie vabariigis lähema 6-7 aasta jooksul tehtavaist vajalikest töist; siia kuuluvad informatsioonivoogude väljaselgitamine ja nende muutmine, informatsiooni teisendamise algoritmide täiustamine matemaatiliste planeerimismeetodite abil, suurte juhtimissüsteemide optimeerimise põhimõtete väljatöötamine jne. Muuhulgas vaadeldakse lühidalt vajaliku kaadri ettevalmistamise probleemi, millest seni on vaid muuseas räägitud. Samuti valgustatakse ka puhtpõhimõttelist ja meetodilist laadi küsimusi, nagu näiteks majanduslik lähenemine optimeerimisele, modelleerimine küberneetilisest aspektist jms. Ettekandes vaadeldakse lühidalt ka majanduslike indeksite teooriat, mis autori arvates on oluliseks vahendiks majandusliku analüüsi meetodika täiustamisel algoritmide mehhaniseeritud realiseerimise tarvis.

Ettekande eesmärgiks ei ole esitada originaalseid tulemusi ja teooriaid, vaid juhtida tähelepanu nendele puudujääkidele ja pakilistele probleemidele, ilma mille likvideerimiseta ja lahendamiseta lähemas tulevikus ei ole edasises võimalik teostada rahvamajanduse sihikindlat juhtimist.

TOODANGU KVALITEEDI PEAMISED TUNNUSED.

H. Metsa.

TRÜ poliitilise ökonomia kateeder.

Toodangu kvaliteedi sisu avavad järgmised põhilised tunnused.

1. Ühe või teise toote kvaliteedi aluseks on tema objektiivsed omadused.

2. Toodangu kvaliteedi mõistesse kuuluvad kõik tema tarbimisomadused. Toodangu kvaliteeti tuleb igakülg-selt analüüsida, tema mitmesuguseid külgi ja omadusi on tarvis vastastikusel seoses ja sõltuvuses vaadata ning toodangu kvaliteedi tõstmise ülesannetele tuleb läheneda komplekselt.

Paljude toodete kvaliteedis kehastub vastuoluliste omaduste ühtsus. Paljude toodete kvaliteet on tehniliste ja esteetiliste omaduste ühtsus. Viimastel on sageli suur majanduslik tähendus.

3. Nõuetele vastavat toodangu kvaliteeti on võimalik kindlaks määrata ainult konkreetse, ettenähtud kasutamiseesmärgi suhtes. See tähendab praktiliselt seda, et produktide kvaliteedi taseme kujundamisel ja nende toot-misel peame arvestama, kelle jaoks me neid toodame ja mis-sugustes tingimustes neid kasutama hakatakse. Sisuliselt tähendab see nõudmise ja vajaduste lokaalsete ja rahvus-like iseärasuste arvestamist kvaliteedi kujundamisel ning hindamisel.

4. Toodangu kvaliteet on muutuv ajalooline kategooria.

Teaduse ja tehnika pideva arenguga kaasneb ka pidev ühiskonna vajaduste areng. Uusi vajadusi rahuldab ainult

kõrgema kvaliteediga toodang.

Siit tulenevad kvaliteedi kaks käsitust: esiteks toodangu kvaliteedi kitsas staatiline käsitus, mis sisuliselt tähendab toodangu tarbimislike omaduste vaatamist muutumatutena, nii nagu see on GOST'is või tehnilistes tingimustes kunagi kirja pandud, ja teiseks toodangu kvaliteedi laiem, dünaamiline käsitus. Siin ei seisa kvaliteedi probleem üksnes toodetavate kaupade kvaliteedi kindlustamises ja parandamises, vaid toodangu süstemaatilises ja plaanipärases uuendamises teaduse ja tehnika saavutusi ning ühiskonna kasvavaid vajadusi arvesse võttes. See on kvaliteedi probleemi progressiivne käsitus, mis peab omaseks saama kõigile tööstuses töötavatele inimestele.

5. Toodangu kvaliteeti tuleb hinnata ka tingimata ühenduses töö hulgaga, kulutuste summaga, mis on tarvis teha selle kvaliteedi saamiseks ja vajaduse rahuldamiseks. Kulutuste summa ja kvaliteedi vahel peab olema õige proportsioon, nende suhe peab olema optimaalne. Mõiste "optimaalne kvaliteet" on sotsialistlikus ühiskonnas võrdne nõudega saavutada suhteliselt kõige väiksemate kulutustega vajaduste võimalikult täielikum rahuldamine. Kvaliteedi aste, kus inimtöö kulu ühik annab tarbimises kõige suurema efekti, ongi optimaalne.

JUURDELÕIGATUD KROOMNAHA ARVESTUSEST JA INFORMATSIOONIST ARVESTUSE MEHHANISEERIMISEL.

A. Ruuvet.

TRÜ raamatupidamise kateeder.

Eesti NSV jalatsivabrikute kroomnahaladude arvestus on organiseeritud kooskõlas materjalide arvestuse üldiste eeskirjadega.¹ Tootmisprotsessis kulutamiseks määratud nahk suunatakse üldreegli järgi nahalaost juurdelõikustehhi komplekteerimislattu (ehk sorteerimisosakonda), kus see sorteeritakse liikide, üldiste omaduste ja pinna suuruse järgi partiidesse, mille juures võetakse arvesse toodetavate jalatsite liike, suurusnumbreid ja nende koguseid paarides, jalatsimudelite konfiguratsioonid ja juurdelõikuse kombinatsioonid. Nahapartiide üleandmisel komplekteerimislaost tootmisse, s.o. juurdelõikustehhi, kasutatakse mitmesuguseid dokumente. Seejuures juhendatakse eespool nimetatud materjalide arvestuse üldistest, NSV Liidu vastavate ministeeriumide² ja Eesti NSV Rahvamajanduse Nõukogu eeskirjadest.³ Lisaks eeskirjadele saab näpu-

¹ Eesti NSV RMN Tehnilise Informatsiooni Keskbüroo, Raamatupidamise Juhendmaterjalide Kogumik, Materjalide arvestuse põhimäärustik ettevõtetes ja ehitustel. Lisa NSV Liidu Rahandusministeeriumi 1956.a. 22.märtsi kirjale nr. 114, Tallinn 1964, lk. 212-272.

² Министерство промышленных товаров широкого потребления СССР, Альбом специализированных форм учетных документов по основной промышленности, Москва 1955.

³ Eesti NSV RMN Kergetööstuse Valitsus, Jalatsitööstusettevõtetes juurutatud ühtsed arvestusvormid talla- ja kroomnaha kasutamise alal, Tallinn 1959; (paljundatud masinakirjas).

näiteid esmasdokumentide koostamisel ja arvestuse korraldamisel ka mõnedelt autoritelt, näiteks A.F. Smirnovilt¹ (ehkki tema poolt soovitatud on mõnevõrra vananenud) ja Z.N. Tšuvakovalt.² Üldiselt kasutatavateks dokumentideks on juurdelõikuskaardid ja -andmikud, millele lisanduvad veel mitmesugused vabrikute raamatupidamisosakondade poolt kehtestatud dokumendid ja arvestusregistrid (näiteks naha "väljakandmise raamat" Tartu NJK juurdelõikustsehhis). Kõigi nimetatud dokumentide peamiseks ülesandeks on kajastada juurdelõigatud naha koguseid liikide, artiklite, sortide ja värvuste järgi. Kulutatud naha koguste kindlakstegemisel tuleb aga arvesse võtta järgmist:

a) Tootmiskuluna saab kajastada komplekteerimislaost juurdelõikustsehhi antud nahakoguseid, millest on lahutatud kuu lõpul lõpetamata tööde või mõnel muul põhjusel kasutamata jäänud nahk. Tegelikult jääb juurdelõikustsehhi kasutamata nahatükke, mida Tartu jalatsivabrikus üldse arvele ei võeta. Analoogiline on olukord Tallinna "Kommunaaris", kus nahatükid korjatakse küll eraldi nahakasti, kuid jäävad siiski arvestusse lülitamata. Nendest arvele võtmata nahatükkidest valmistatakse jalatsidetaile, kuid naha kulu juurdelõikuskaardile ei märgita (väljaantud nahakogust asendab märkus: "ökonoomia arvel"). Järelikult on tegelikult kulutatud naha kogus suurem arvestuses kajastatavast.

b) Tartu Naha- ja Jalatsikombinaadis jäetakse mõnikord (kuu lõpul) inventeerimata juurdelõikajate pooleliolevad tööd ja vastavad nahakogused kantakse meelevaldselt üle järgmisse kuusse. Selle tagajärjel kujuneb naha kulu raamatupidamisarvestuses (mida tehakse komplekteerimislao väljamineku andmetel) suuremaks juurdelõikuskaartide kokkuvõ-

¹ А.Ф. Смирнов. Организация учета на предприятиях обувной промышленности, Гизлегпром 1952, стр. 32 - 68.

² З.Н. Чуваков, Учет производственных затрат и калькулирование себестоимости продукции обувной промышленности, Вопросы статистики и учета (выпуск седьмой), Госстатиздат 1963, стр. 84 - 96.

tetest (mida tehakse juurdelõikustsehhis naha kulu statistilise aruande koostamiseks).

Kokkuvõttes: juurdelõigatud naha õige koguse kindlaksmääramisel tuleb kasutamata jäänud nahatükid võtta arvele ja nõuda suuremat täpsust lõpetamata toodangu inventeerimisel.

Kroomnaha kulu kokkuvõtteid tehakse juurdelõiketsehhis nahaliikide (silekroom, seakroom, voodrinahk) ja ka jalatsiliikide (näiteks sandaletid, naistekingad jne.) lõikes. Need kokkuvõtted iseloomustavad vastava jalatsiliigi naha kulu võrdlemisi ligikaudselt, sest põhilise jalatsiartikliga, näiteks meestesandalettidega lõigatakse kombineeritult veel poistesandalette, naistetoatuhvleid jt. jalatseid, mida kokkuvõtetest ei eraldata. Kui tahetakse erinevate jalatsiartiklite ja -mudelite tootmiseks kulutatud nahka välja arvutada, siis oleks see niivõrd töömahukas, et ettevõtete käsitsitehnikale baseeruv arvestus ei suudaks seda teha. Probleemi lahendaks arvestuse mehhaniseerimine. Mõningaid sellelaadilisi kogemusi perforatsioon-arvutusmasinate¹ kasutamises on Tallinna Naha- ja Jalatsitootmise Koondisel "Kommunaar". Seoses elektronarvuti "Ural 4" ekspluateerimisega Tartu Riikliku Ülikooli Arvutuskeskuses on hakatud mehhaniseerima ka Tartu jalatsivabriku kroomnaha juurdelõikuse arvestust.

Juurdelõigatud kroomnaha kulu arvutusteks vajalik informatsioon saadakse juurdelõikuskaartidelt, mis arvutisse sisendamiseks kantakse üle perfokaardile kodeeritult.

Kodeeritavast informatsioonist võiks nimetada:

- 1) töölise nimi koos tabelinumbriga,
- 2) juurdelõikuskaardi number,
- 3) juurdelõigatava jalatsi

¹ ENSV RMN Masinaehituse Valitsuse Elektrotehnika Teadusliku Uurimise Instituut, Materjalide arvestuse mehhaniseerimine perforatsioon-arvutusmasinal Naha- ja Jalatsitootmise Koondises "Kommunaar", Tallinn 1963 (paljundatud masinakirjas).

- a) artikli number,
- b) mudeli number,
- c) üksikdetailide numbrid,
- 4) jalatsi suurusnumbrite hulk,
- 5) igale suurusnumbrile lõigatud paaride arv,
- 6) juurdelõikuseks väljaantud nahk,
 - a) artikli number,
 - b) sordi number,
 - c) nahaliigi nimetus,
- 7) väljaantud naha pind (dm^2) ja nahkade arv (tükkides),
- 8) väljaantud naha kasutamismäärad protsentides
 - a) põhilõigetele,
 - b) abilõigetele,
- 9) naha värvus.

Täiendavalt ülalnimetatule tuleks juurdelõikuskaardile kanda veel järgmisi andmeid:

- 10) juurdelõikuskaardile märgitud juurdelõikusteadete (mis on naha komplekteerimislaost väljamise dokumendiks) arv;
- 11) juurdelõikusteatesse kuuluvate jalatsiartiklite ja mudelite arv;
- 12) juurdelõikusteate realiseerimiseks väljaantud erinevate nahaartiklite ja -sortide arv;
- 13) jalatsi suurusnumbrite arv juurdelõikusteates.

Kirjeldataud informatsiooni perforeeriti 1964.a. aprillikuu ja 1965.a. aprilli- ning maikuu juurdelõikuskaartidelt. Kuigi perforeerijateks olid Tartu Naha- ja Jalatsikombinaadi vastavate arvestustöödega tegelevad töötajad, osutus nende perforeerimistöö võrdlemisi ebatäpseks. 1964.a. aprillikuu perfokaardid polnud üldse kasutamiskõlblikud; ka 1965.a. aprillikuu 4000 kaardist tuli perforeerida uuesti 300 kaarti. Vigade põhjusteks olid eksimused perforeerimisskeemi järjekorras, arvude valesti perforeerimine ja juurdelõikuskaartidele märgitud andmete mitteloetavus. Vigade arvu saab vähendada uue, perforeerimisskeemile sobivama juurdelõikuskaardi väljatöötamisel ja ka perforeerija tööoskuse paranemisel.

KOHALIKE EHTUSMATERJALIDE BILANSIST.

M. Loim.

TRÜ raamatupidamise kateeder.

1. Ehitus-montaažitööde maht sõltub suures osas ehitusmaterjalide tootmise tasemest. Ehitusmaterjalide tootmise igakülgne edasiarendamine on tänapäeval üks aktuaalsemaid probleeme ehitustööstuses, kuna kapitaalvahutuste suurendamine nii tööstusliku kui ka elamuehituse osas on ühelt poolt määratud ehitusmaterjalide tööstuse tootmisvõimsustega.

2. Ehitusmaterjalide tööstuse arengu tempo määramisel tuleb eelkõige arvestada vabariigi vajadusi, kuna transpordikulude osatähtsus ehitusmaterjalide omahinnas kasvab suhteliselt kiiresti veokauguse suurenemisel.

3. Rea ehitusmaterjalide, nagu tsement, mineraalvatt jt. tootmise mahu planeerimisel tuleb arvestada ka nende majanduspiirkondade ja liiduvabariikide (näit. Läti NSV ja Leedu NSV) vajadusi, kus vastav toorainebaas on nõrk. Antud momenti tuleb enam arvesse võtta kapitaalvahutuste territoriaalsel planeerimisel.

4. Tootmise mahu kasv sõltub olemasolevatest tootmisvõimsustest. Tootmise efektiivsuse tõstmiseks on vaja põhjalikumalt analüüsida, millisel määral on majanduslikult otstarbekohane suurendada tootmisvõimsusi ühe või teise ehitusmaterjali tootmisel olemasolevate ettevõtete rekonstrueerimise ja laiendamise teel, millisel määral uute ettevõtte ehitamise teel. Siin tuleb arvestada tarbimise mahtu ja paiknemist, tootmise mehhaniseerimise ja automatiseerimise võimalusi, transpordikulude osatähtsust jt. tegureid.

5. Tootmisvõimsuste suurendamisel tuleb arvestada ettevõtete optimaalseid suurusid. Selles on vaja täiustada ettevõtte optimaalse suuruse määramise metoodikat, arvestades mehhaniseerimise võimalusi.

6. Ehitusmaterjalide bilansi koostamisel tuleb määrata ehitusmaterjalide rühmade (seinamaterjalid, põrandakattematerjalid, katusekattematerjalid, isolatsioonimaterjalid, seinakattematerjalid jt.) ratsionaalne struktuur, lähtudes tootmise ja ehitiste ning hoonete eksploateerimise ökonoomsusest ja vastavate materjalide tootmise perspektiivikusest.

EKSPLUATATSIOONI ANDMISE RÜTMILISUSEST JA ÜLEMINEVATEST TÖÖDEST EESTI NSV ELAMUEHITUSES.

Ü. Kauer.

Rahanduse ja krediidi kateeder.

1. Ajavahemikul 1959–1964 anti vabariigis eksploatatsiooni 3237000 ruutmeetrit uut elamispinda. See moodustab rohkem kui kolmandiku kogu Eesti NSV elamispinnast. Elamispinna eksploatatsiooni andmise 1965. aasta plaan on esialgsete andmete kohaselt täidetud. Kõrvuti saavutatud positiivsete kvantiteedinäitajatega on saavutusi ka kvaliteedinäitajates. On rakendatud paremaid arhitektuurilisi lahendusi elamute ja elamurajoonide planeerimisel, on paranenud ehituste kvaliteet. Märkimisväärne on asjaolu, et esmakordselt 1965. aastal rakendati vabariigi elamuehituses võrkgraafikuid kui ehituse kõige kaasaegsemat organiseerimisviisi.

2. Kõrvuti saavutustega on meie vabariigi elamuehituses ka kitsaskohti ja lahendamata probleeme. Olukorda, et vabariigis näiteks 1964. aastal 40% elamutest anti eksploatatsi-

ooni IV kvartalis, samuti asjaolu, et mõnedes ehitusorganisaatsioonides elamute eksploatatsiooni andmise rütmilisus mitte ei parane, vaid halveneb, ei saa lugeda normaalseks. Elamute eksploatatsiooni andmise rütmilisus ei ole muidugi küsimuseks omaette, vaid on seotud tööde organiseerimise, kvaliteedi ja finantseerimisega.

3. Meil püütakse elamute eksploatatsiooni andmist organiseerida nii, et see kataks aastase finantseerimise. Neljandas kvartalis ja eriti vahetult enne aasta lõppu viib see tormamisele, rikutakse tööde tehnoloogiat, töid tuleb ümber teha ja tööde kvaliteet kannatab. Ühest perioodist (kvartalist, aastast) teise üleminev lõpetamata ehitus on normaalne nähe ja koos teiste abinõude rakendamisega tagab rütmilise töö.

4. Vabariigi ehitusorganisaatsioonides kujuneb elamuehituses ülemineva ehituse maht küllaltki stiihiliselt ja seda püütakse minimaliseerida. On olemas ülemineva ehituse normaativse arvestuse meetodika, kuid see ei leia rakendamist. Ülemineva ehituse maht peab olema optimaalne ja plaaniliselt määratud. Ülemineva ehituse arvutuslikult põhjendatud mahu kindlaksmääramine on üleliiduline probleem, mis vajab lahendamist arvesse võttes elamuehituse territoriaalseid ja muid iseärasusi.

5. Septembripleenumi otsuste alusel rakendatava uue planeerimise korra ellurakendamisel kujuneb ka elamuehitusega tegelevates töövõtuorganisaatsioonides peamiseks näitajaks kasum ja objektide eksploatatsiooni andmine. Kasum leiab oma väljenduse ehitus-finantsplaanis, mis on ehitusorganisaatsiooni majandusliku tegevuse aluseks. Nii kasumiplaani kui ka objektide eksploatatsiooni andmise plaani täitmine olenevad suurel määral ehitus-montaažitööde rütmilisusest ja õigesti määratud üleminevate tööde mahust.

ÖKONOOMIKA PÕHIPROBLEEME PÕLLUMAJANDUSES JA NEN-
DE LAHENDAMISE MEETODEID KOMMUNISMI ÜLESEHITAMI-
SE KÄESOLEVAL ETAPIL.

L. Lilover.

EPA põllumajanduse ökonomika kateeder.

I. Kommunismi ülesehitamise käesoleval etapil on üheks põhiliseks lahendust vajavaks majandusprobleemiks NSV Liidus elanikkonna toiduainetega varustamise probleem.

Selle elulise probleemi lahendamine meie maal sõltub otseselt põllumajandusliku tootmise kasvu tempost. NSV Liidu põllumajandus tervikuna peab saavutama tootmise mahu niisuguse kasvu, mis tagaks toidunainete vajaduste rahuldamise riigis kõige kõrgemal tasemel lühima ajaga.

Põllumajandusettevõtete ülesandeks on anda ühiskonnale kindlaks määratud tähtaegadel (aasta, kvartal, kuu) ja sortimendis vajalik kogus põllumajandussaadusi kõrgema kvaliteediga ja odavamalt.

2. Põllumajandusökonomika kui teaduse peamiseks ülesandeks on anda praktika kasutusse ratsionaalsed meetodid tootmise organiseerimiseks kaasaegsel tasemel.

Kui nõukogude majandusteadlastel ja tootmisjuhtidel (kaasa arvatud valitsemisorganid) on ökonomika kaasaja probleemide mõistmises põhiliselt ühine seisukoht, siis lahkuminekuid esineb ökonomika põhiküsimuste lahendamise meetodites.

Praktikute käsutuses on veel suhteliselt vähe ratsionaalseid meetodeid ja võtteid mitmesuguste majandusküsimuste lahendamisel.

3. Põllumajandusliku tootmise tingimuste suur mitmekesisus NSV Liidus teeb vajalikuks lahendada ökonoomika mõningaid probleeme eri tingimustes mitte ühesuguste, vaid erinevate meetoditega.

Ratsionaalsete meetodite väljatöötamisel ja nende kasutuselevõtmisel tootmises peab tuginema objektiivsetele majandusseadustele.

Primaarseks seaduseks, mis reguleerib kogu majandust, on proportsioonide seadus. Et proportsioonide seadus hõlmab nii tootmist, vahetust kui ka jaotust, siis esineb ta üldise majandusseadusena. Kõik teised, sealhulgas laiendatud taastootmise majandusseadus, on sekundaarsed.

4. Üksikute majandamismeetodite ja võtete efektiivsust võib kindlaks määrata kasumi abil.

Tootmistegurite suure mitmekesisuse ja nende üheaegse koosmõju tõttu tootmise tulemustele pole alati võimalik eraldi hinnata üksikute meetodite või võtete efektiivsust. Sel puhul osutub vajalikuks hinnata tootmise efektiivsust terviklikult.

5. Kogu tootmise (ettevõtte või tootmisharu tervikuna) efektiivsuse kriteeriumiks on toodangu mahu kiirem kasv, võrreldes selleks kulutatud ühiskondlikult vajaliku töö mahu kasvuga. Seda võib väljendada uuesti loodud produkti füüsilise mahu kasvuga, mis saadakse väheneva elavtöö kulu ja kasvava akumulatsiooni kaudu.

Põllumajandusettevõtetes tuleks tootmise efektiivsuse üldnäitajana kasutada tulukuse indeksit. Tulukuse indeks on suhtarv, mis määratakse kindlaks ettevõtte tegeliku kogutulu ja normatiivse tulu suhtega.

6. Tootmise kõrge kasvutempo (efektiivsuse) saavutamise materiaalseks aluseks on põllumajanduse industrialiseerimine. Uute täiendavate vahendite juurdetulek põllumajanduses on käesoleval etapil praktiliselt piiratud. Ta on piiratud nende tööstusharude võimsusega, mis varustavad põllumajandust materiaal-tehniliste vahenditega. Sel puhul jääb

põllumajandusliku tootmise mahu kasvu peamiseks teeks olemasolevate tootmisvõimsuste pingelisem kasutamine, s.o. tootmise intensiivistamine.

7. Vahetute tootjate materiaalse huvitatuse probleemi pole võimalik lahendada ühiskondlikus tootmises ainuüksi jaotussuhete täiustamisega. Et lahendada materiaalse huvitatuse probleemi põllumajanduses tervikuna, selleks on vaja luua võrdsemad majanduslikud tingimused taastootmisprotsessi kõigis sfäärides: tootmises, vahetuses ja jaotuses. Põhiliseks jääb seejuures tootmise majanduslike tingimuste oluliste erinevuste viimine miinimumini.

PRODUKTIIVLOOMAKASVATUSE HARUDE VÕRRELDAVA MAJANDUSLIKU EFEKTIIVSUSE HINDAMISE METOODIKAST.

R. Hagelberg.

Rahanduse ja krediidi kateeder.

1. Produktiivloomakasvatuse harude võrreldava majandusliku efektiivsuse analüüs on käesoleval ajal vajalik eeskätt tootmise spetsialiseerimise majanduslikuks põhjendamiseks. Praktikas kui ka teaduslikes uurimustes põhjendatakse tootmise spetsialiseerimist sageli arvutlustega, mis tõestavad tootmise intensiivistamise ja kontsentreerimise majanduslikke eeliseid, kuid ei näita seda, missugune loomakasvatusharu võiks anda konkreetsetes tingimustes kõige paremaid tulemusi.

2. Loomakasvatusharude võrreldava majandusliku efektiivsuse analüüsi näitajate süsteemi väljatöötamisel tuleb pöörata silmas seda, et tulemus oleks kompleksne ja kajastaks uuritavaid protsesse kõigekülgselt. Selleks on vastavasse näitajate süsteemi vaja lülitada söötade ja põllumajandus-

like kõlvikute, tööjõu, tootmisfondide ja loomade kasutamist iseloomustavad näitajad ning tootmise tulukuse kompleksne näitaja.

3. Kõigi võrreldavat efektiivsust iseloomustavate näitajate arvutamise aluseks on loomakasvatuse toodangu realiseerimisest saadav finantstulemus (kasum, kahjum). Järelduste õigsus sõltub seega suurel määral finantstulemust kujundavate põhitegurite (realiseerimishind, toodangu omahind) majanduslikust põhjendatusest.

4. Produktiivloomakasvatusharude spetsiifikast tulevate tootmise majandusliku efektiivsuse erinevuste esiletoomine eeldab seda, et tootmine on kõigis võrreldavates harudes korraldatud normaalsetel alustel. Vastupidisel korral moonutavad häired tootmise organiseerimises pilti nende harude kahjuks, kus lüngad olid suuremad. Perspektiivsete järelduste rajamine niisugustele alustele võib põhjustada olulisi vigu.

5. Vastava näitajate süsteemi alusel läbiviidud analüüsi tulemused ei ole spetsialiseerimise majanduslikul põhjendamisel ainumääravad. Toimib rida kitsendavaid tingimusi, mida tuleb praktikas arvestada. Nendest tähtsamad on:

- a) rahvamajanduse vajadused vastavale toodangule,
- b) tootmiskoha sobivus tootlike jõudude ratsionaalse paigutamise printsiipidest lähtudes,
- c) võimalikud takistused toodangu realiseerimisel,
- d) looduslik-kliimaatilised tingimused,
- e) kõlvikute ja söödabaasi iseloom,
- f) materiaalse ja tehnilise baasi seisund ning ümberkorraldamise ja tugevdamise võimalused,
- g) tööjõubilanss,
- h) kõrgete tööliste omadustega karja rajamise võimalused.

PIKAAJALISE KREDIIDI EFEKTIIVSUSEST LOOMAKASVA-
TUSHOONETE EHITAMISEL EESTI NSV KOLHOOSIDES.

J. Pikk.

TRÜ raamatupidamise kateeder.

I. Kurss põllumajanduse intensiivistamisele seab edaspidi üha suuremaid nõudeid põllumajanduse materiaal-tehnilise tootmisbaasi väljaarendamisele ning eeldab pidevat kapitaalmahutuste kasvu. Eriti tähtsal kohal on kolhooside materiaal-tehnilise baasi tugevdamine, sest võrreldes sovhoosidega on kolhooside tootmisbaas suhteliselt mahajäänud.

2. Eesti NSV põllumajanduses on suund spetsialiseeruda loomakasvatusele, peamiselt veise- ja seakasvatusele. Selletõttu on loomakasvatushoonete rajamine tugeva tootmisbaasi loomisel olulise tähtsusega. Suhteliselt karmid kliimatilised ja looduslikud tingimused nõuavad omakorda võrdlemisi kapitaalseid ehitisi.

3. Loomakasvatushoonete ehitamise finantseerimise peamiseks allikaks on kolhooside omavahendid, mis moodustasid Eesti NSV kolhooside kõikidest finantseerimise allikatest 1964.a. 66,2%. Teiseks tähtsaks finantseerimise allikaks on kolhoosidele riigi poolt antav pikaajaline krediit. Üldises krediidisummas on loomakasvatushoonete ehitamiseks antud krediit aastate jooksul olnud kõige suurema osatähtsusega ning suurenenud absoluutsummas iga järgneva aastaga.

4. Kuid sotsialistliku laiendatud taastootmise tempo ei olene mitte ainult kapitaalmahutuste suurusest, vaid ka sellest, kui võrd efektiivselt neid vahendeid kasutatakse. Kolhooside omavahendite ja pikaajalise krediidi kasutamise

efektiivsusest sõltub, kui kiiresti ning kuivõrd kõrge tasemega luuakse materiaal-tehniline baas kolhoosides.

5. Kapitalmahutuste majandusliku efektiivsuse määramine on tingimata vajalik, et:

- a) välja selgitada kapitalmahutuste majanduslik sihipärasus ja nende suunamine tootmisharude ning objektide järgi;
- b) valida kõige kohasemad objektid, tüüpprojektid ja seadmed antud tingimustes;
- c) arvestada sisemised reservid toodangu andmiseks, kõige väiksemate kulutustega ja kõige lühema ajaga.

6. Kapitalmahutuste majandusliku efektiivsuse arvutamisel kasutatakse mitmesuguseid valemeid, mis on kohandatud pikaajalise krediidi efektiivsuse arvutamiseks. Pikaajalise krediidi majanduslik efektiivsus on aga mõnevõrra suurem kolhooside omavahendite efektiivsusest, sest pikaajalise krediidi abil on kolhoosidel võimalik saavutada lühema ajaga kaasaja nõuetele vastav materiaal-tehniline baas.

7. Krediidi majandusliku efektiivsuse määramise uurimused on veel vähe läbi töötatud ja neid ei kasutata Riigipanga praktilises töös. Krediidi efektiivsuse määramisel tuleks: I) hinnata krediidi majanduslikku sihipärasust, lähtudes kolhooside tehnilise varustatuse planeeritavast tasemest ja struktuurist;

2) analüüsida krediteeritava objekti mõju tööviljakuse tõstmisele, omahinna alandamisel ja toodangu kasvule. See on vajalik krediidi paigutamiseks efektiivsemale loomakasvatushoone variandile;

3) määrata krediteeritavatele objektidele antavate krediidi-summade tagasimaksu algus- ja lõpptähtajad sõltuvalt kapitalmahutuste tasuvusest.

MÕNINGAID PROBLEEME KOLHOOSNIKU ISIKLIKU ABIMAJANDI OSATÄHTSUSEST KOLHOOSITOODANGUS JA KOLHOOSIPERE TULUDES.

K. Indre .

TRÜ poliitilise ökonomia kateeder.

1. Kolhoosnikute isikliku abimajandi eksisteerimise majanduslikuks eesmärgiks on kindlustada kolhoosiperet ja ühiskonda põllumajandussaaduste täiendava kogusega.
2. Isikliku abimajandi osatähtsust ja selle dünaamikat tähtsamate loomakasvatussaaduste ja aedvilja toodangus näitab andmete analüüs rea aastate lõikes. Isiklikus abimajandis on suhteliselt suurem osatähtsus loomakasvatussaaduste ja juurvilja tootmisel, väiksem osa teraviljasaaduste tootmisel.
3. Tootmise maht individuaalsektoris tõendab, et isiklik abimajand ei ole mitte ainult kolhoosnikute endi vajaduste rahuldamise täiendavaks allikaks, vaid annab ka teatud osa toodangust linnaelanike vajaduste rahuldamiseks.
4. Analüüs näitab, et viimastel aastatel on isikliku abimajandi toodang kasvanud. 1953. aastast 1963. aastani kasvas kogutoodang 84%, samaaegselt aga materiaalsed kulu- tused suurenesid 86%.
5. Ühismajapidamise arenguga suurenevad kolhoosnikute sissetulekud kolhoosis ja vähenevad suhteliselt tulud isiklikust abimajandist.
6. Kolhoosnikute isiklik abimajand sõltub täielikult kolhoositootmisest ja on lahutamatult seotud ühiskondlike suhete arenguga maal.

PÖLLUMAJANDUSETTEVÖTETE PÕHIFONDIDE KREDITEERIMISE PÕHIPROBLEEME.

B. Maiste.

TRÜ poliitilise ökonomia kateeder.

Tänapäeva põllumajanduse arengu põhiteeks on tootmise intensiivistamine. See eeldab kapitaalmahutuste märgatavat suurendamist tootmispinna ühiku kohta.

Põllumajandussaaduste kokkuostuhindade tõstmine 1965.a., tehnika müügihindade alandamine 1966.a. ja teised NLKP Keskkomitee märtsipleenumi (1965.a.) otsuse alusel põllumajandusliku tootmise arendamiseks rakendatavad abinõud suurendavad märgatavalt kolhooside ja sovhooside võimalusi põhivahendite akumulereerimiseks. Antud asjaolu aga ei vähenda krediidi tähtsust põllumajandusettevõtete materiaaltehnilise tootmisbaasi tugevdamisel.

Sm. L.I. Breznev oma ettekandes NLKP Keskkomitee märtsipleenumil rõhutas vajadust parandada kehtivat kolhooside krediteerimise süsteemi.¹ Pleenum mõistis hukka administreerimise² ja tõstis esiplaanile majanduslikud juhtimismeetodid.

Põhifondide riiklik krediteerimine, kui see on rajatud majanduslikult põhjendatud alustele, võib olla üheks efektiivseks kolhooside majandusliku juhtimise hoovaks. Kre-

¹ L.I. Brežnev, NSV Liidu põllumajanduse edasiarendamise pakulistest abinõudest. Ettekanne NLKP Keskkomitee pleenumil 24. märtsil 1965, Tallinn 1965, lk. 28.

² Samas, lk. 26.

diitide abil on võimalik reguleerida täiesti plaanipäraselt põhifondide akumulatsiooninormi ja selle kaudu laiendatud taastootmise tempot nii põllumajanduses tervikuna kui ka erinevates majanduspiirkondades ja isegi üksikutes majandites. See tähendab, et krediitide abil on võimalik tugevdada põllumajandusliku tootmise arengu plaanipärasust. Koos sellega on võimalik krediitide abil katta tootmisvahendite defitsiit nõrkades kolhoosides ja selliselt ühtlustada erinevate kolhooside majanduslikke tootmistingimusi.

Teiselt poolt: krediitide ulatuslikum kasutamine kolhooside põhifondide täiendamiseks aitab kaasa kolhooslik-kooperatiivse omandi lähenemisele üldrahvalikule omandile. Mida suuremat osatähtsust kolhooside põhifondimahutustes etendab riiklik krediit, seda tugevam on ka riiklik kontroll nende fondide ja ühtlasi ka tootmise üle.

Kõige selle kõrval ei ole põhifondide krediteerimine, erinevalt finantseerimisest, vastuolus kolhooslik-kooperatiivse omandi suhtelise eraldamisega üldrahvalikust omandist. Krediteerimine ei riku isemajandamise printsiipi. Krediitide tagastatavus ja nende kasutamise tasulisus aga isegi tugevdavad majandite ja neid juhtivate töötajate materiaalselt vastutust ning huvitatust krediitvahendite efektiivsema kasutamise vastu.

Senine kolhooside krediteerimise praktika aga näitab, et kehtiv krediteerimise süsteem ei täida neid ülesandeid. Krediite jaotatakse kolhooside vahel lähtudes mitte tootmise arendamise plaanilistest ülesannetest, vaid kolhooside majandusliku arengu tasemest. Majanduslikult tegevamad kolhoosid, kellel on suhteliselt rohkem omavahendeid põhifondide täiendamiseks, kasutavad ka suuremaid krediidisummasid. Nõrgad kolhoosid aga kannatavad kõige rohkem tootmisvahendite defitsiidi all ja samal ajal saavad suhteliselt vähe krediiti.

Selle põhjusi ei tule otsida krediitide jaotamises. Kuigi majanduslikult nõrgad kolhoosid kasutavad suhteliselt vähe krediiti, on neil kõige suurem viitvõlgnevus, mis ta-

kistab neid krediiti kasutamast ja sunnib kasutama suurema osa jagamatu fondi täiendamiseks tehtavatest eraldistest pangalaenu tagastamiseks. Sageli kujuneb nendel kolhoosidel niivõrd suur võlgnevus, et riigil tuleb see perioodiliselt kustutada. Järelikult tuleb krediitide ebavõrdse jaotamise põhjust otsida krediitide tagastamise korras.

Kehtiv põhivahendite amortiseerumise ajast märksa lühem krediitide tagastamise aeg eeldab suurema osa krediitide summade tagastamist puhastulu arvel. Antud krediteerimise tingimus asetabki erineva majandusliku tasemega kolhoosid ebavõrdsesse olukorda krediitide kasutamisel ega võimalda kasutada krediite põllumajanduse plaanipärase arengu kindlustamiseks.

Kui krediite tagastatakse puhastulu arvel, siis krediitide jaotamisel tuleb lähtuda mitte tootmise arendamise plaanilistest ülesannetest, vaid kolhooside puhastulu suurusest. Mida majanduslikult tugevam on kolhoos, mida suuremat puhastulu ta saab, seda soodsamad tingimused on tal ka krediitide kasutamiseks, ja vastupidi: mida nõrgem on kolhoos, seda piiratumad on tal võimalused ka krediitide kasutamiseks. Kolhoosid, kes mingil põhjusel ei saa eraldada vahendeid jagamatu fondi täiendamiseks, ei saa sel juhul kasutada ka krediiti. Kui need asjaolud krediitide jagamisel jäävad arvesse võtmata, siis kujuneb majanduslikult nõrkadel kolhoosidel vältimatult viitvõlgnevus, mille likvideerimine on nendel kolhoosidel ülejõukäiv. Kujunenud praktika kohaselt kustutab riik perioodiliselt sellist võlgnevust, see aga nõrgendab kolhooside vastutustunnet krediitide tagastamise ja nende efektiivse kasutamise suhtes.

Et seda vastuolu kõrvaldada, on tarvis kooskõlastada krediitide tagastamise tähtsajad põhivahendite amortiseerimise ajaga. See eeldab ühtlasi põhivahendite amortisatsiooni tähtaegu määrata mitte üksnes põhivahendite füüsilise, vaid ka nende moraalse kulumise aja järgi.

Antud probleem on käesoleval ajal aktuaalne ühtse majandusliku tasemega kolhoosidele võrdsete majanduslike toot-

mistingimuste (võrdsete selles mõttes, et kõikidel kolhoosidel oleksid ühesugused võimalused vastavate looduslike tootmistingimuste optimaalseks kasutamiseks) loomiseks ja kolhoositootmise plaanipärasemaks muutmiseks. Koos sovhooside üleminekuga täielikule isemajandamisele ja nende finantseerimise asendamisega krediteerimisega muutub antud probleem samavõrd aktuaalseks ka sovhooside majandusliku tegevuse seisukohalt.

MÕNINGAID TÖÖAJA REGULEERIMISE KÜSIMISI SOVHOOSIDES.

H. Siigur.

Rahanduse ja krediidi kateeder.

I. Sovhoositöölistel tuleb arvata tööaja hulka ka aeg, mis neil kulub minekuks tööriistade saamise kohast (kogunemiskohast) kuni vahetu töötamiskohani, samuti aeg töötamise lõpetamisest kuni tööriistade ärapanekuni (üleandmise- ni) töösisekorra eeskirjadega või administratsiooni korraldusega kindlaksmääratud kohta.

Aeg, mis kulub töötajal elukohast tööriistade saamise kohale (kogunemiskohale) tulekuks, samuti tööriistade ärapaneku (üleandmise) kohast elukohta minekuks, ei kuulu tööaja hulka.

2. Taimikasvatuses töötavate tööliste suhtes on lubatud rakendada omapärast tööaja summeeritud arvestust. Neile töölistele võidakse kehtestada pingelistel põllutööde perioodidel tööpäeva kestuseks kuni 10 tundi ning töötamine üle tööaja normaalkestuse kompenseeritakse täiendava vaba aja andmisega teistel perioodidel.

Töötamine üle pikendatud tööpäeva kestuse pingelistel põllutööde perioodidel, samuti üle tööaja normaalkestuse teistel perioodidel on ületunnitöö, mille eest tuleb maksta rahalist kompensatsiooni nagu tööaja päevaviisilise arvestuse puhul.

3. Tööpäeva pikendamine pingelistel põllutööde perioodidel on lubatud erandina. Sellepärast tuleks tööpäeva kestus kindlaks määrata iga põllutööde liigi kohta, arvestades konkreetset olukorda, mitte aga määrata kindlaks ühtne tööpäeva kestus kogu põllutööde perioodiks, nagu seda praktikas mõnikord tehakse.

4. Pingelistel põllutööde perioodidel üle tööaja normaalkestuse töötamise kompenseerimise vormi määrab kindlaks sovhoosi administratsioon: s.o. kas tööpäeva vastava lühendamisega teistel perioodidel, täiendavate puhkepäevade andmisega või kombineeritult, kuid nii, et tööaeg kuu kõigi kalendrijärgsete tööpäevade kohta ei oleks keskmiselt alla 5 tundi. Ainult töötaja nõusolekul võib töötajale anda kuus üle 5 täiendava puhkepäeva või lühendada tööpäeva kestust alla 5 tunni.

Perioodidel, mil ei rakendata tööpäeva pikendamist, on üle tööaja normaalkestuse töötamise kompenseerimine vaba aja andmisega keelatud.

5. Kui tööaja arvestusperioodi lõpuks pole tööliste kompenseeritud pingelistel põllutööde perioodidel üle tööpäeva normaalkestuse töötamist vaba aja andmisega, tuleb arvestusperioodi jooksul üle tööaja normaalkestuse töötatud tundide eest maksta rahalist kompensatsiooni nagu ületunnitöö eest tööaja summeeritud arvestuse puhul. Samasuguselt tasutakse töötajale üle tööaja normaalkestuse töötatud tundide eest siis, kui ta lahkub töölt mõjuvatel põhjustel tööaja arvestusperioodi kestel.

6. Õigus nõuda rahalist kompensatsiooni üle tööaja normaalkestuse töötamise eest tekib töötajal siis, kui arvestus-

perioodi lõppemisele järgneval palgapäeval ei maksa administratsiooni välja rahalist kompensatsiooni.

7. Pingelistel põllutööde perioodidel, kui põllutöölised töötavad pikendatud tööpäeva vältel, tuleks lubada neile kehtestada lõunavaheaeg mitte hiljem kui poole tööpäeva möödumisel. Kahe vaheaja kehtestamine ei ole otstarbekas, sest lõunavaheaega kasutavad töötajad mitte ainult einestamiseks, vaid ka oma isiklike loomade talitamiseks ja mõningate muude hädavajalike majapidamistöde tegemiseks.

8. Sovhoosi töösisekorra eeskirjade kohaselt võib rakendada põllutöölisi pingelistel põllutööde perioodidel erandina tööle ka nende iganädalastel puhkepäevadel, silmas pidades kehtiva seadusandluse eeskirju, kusjuures asenduspuhkepäevad antakse neile põllutöödest vabal ajal. Pingelistel põllutööde perioodidel pikendatud tööpäeva rakendamisel ei saa pidada otstarbekaks töötajate töölerakendamist nende iganädalasel puhkepäeval ning asenduspuhkepäeva andmist põllutöödest vabal ajal.

ESIMESTEST TARBIJATE KOOPERATIIVIDEST EESTIS.

F. Sauks.

TRÜ kaubandusökoonoomika kateeder.

I. Kuni viimase ajani on levinud laiemates ringkondades arvamus, et tarbijate kooperatsiooni alguseks Eestis oli 1902.a. Selle arvamuse autoriks ja levitajaks oli kodanliku aja riigitegelane Jaan Tõnnisson, kes püüdis end näidata kooperatsiooni rajajana Eestis ja sellega tagada endale poliitilist karjääri. See seisukoht ei vasta aga tegelikult faktidele, olles sisuliselt täiesti väär.

2. Esimesed tarbijate kooperatsioonid tekkisid Eestis 1860. aastatel seoses kapitalistliku majanduse arene-
misega ja puhtrahapalgal elavate töötajate kihi tekkimi-
sega.

3. Kooperatsioonide asutamiseks võeti eeskuju Saksa-
maalt, lähtudes Schulze- Delitzshi kooperatsiooni põhi-
mõtetest.

4. Esimeseks tarbijate kooperatiiviks Eestis oli
1865.a. detsembril rajatud Tallinna TK.

5. Töö organiseeriti algul margisüsteemi alusel,
kusjuures kaupu saadi erakaupmeestelt, kellega TK juhatus
oli sõlminud vastava lepingu. Hiljem rajati juba oma kaup-
lus.

6. Analoogilistel põhimõtetel organiseeriti tarbijate
kooperatiivid ka Tartus ja Pärnus.

7. Majanduslikult võimsamaks kujunes Tartu TK, kelle
liikmeskond igal aastal suurenes ja kuhu kuulusid ka kolm
üliõpilasorganisatsiooni.

8. Tarbijate kooperatiividel tekkis terav võitlus
erakaupmeestega, kes hakkasid igati taotlema TK-de tege-
vuse lõpetamist.

9. Üldiselt arenes tarbijate kooperatsioon XIX
sajandil Eestis aeglaselt, kokku rajati 8 TK-d. Alles
sajandi lõpul muutus olukord seoses ühelt poolt kasvava
eesti kodanluse vajadustega majanduslikult ühineda ning
murda saksa kapitalide ülemvõim, aga teiselt poolt töö-
likklassi vajadusega astuda majanduslikult vastu kapita-
listlikule ekspluateerimisele.

TARBIMISFONDI MAHU JA STRUKTUURI PLANEERIMISEST.

S. Straž.

TA Majanduse Instituut.

1. Tarbimisfond tootmise ja tarbimise ristbilansis hõlmab tarbimise kõik kanalid. See bilansi meetod võimaldab mitmesuguste muude eeliste kõrval elanikkonna tarbimisfondi üldist mahtu ja struktuuri vaadelda otseses ja vastastikusel seoses rahvamajandusharude arenguga ning üksikute majandusharude toodangut planeerida lõpp-produkti mahu ja struktuuri järgi, milles põhilise osa moodustab isiklik tarbimine. Toodangu planeerimine, lähtudes isikliku tarbimise plaanist, asetab erilise vastutuse õige rahvamajandusplaani väljatöötamise eest isikliku tarbimise plaanile.

2. Tarbimise planeerimise lähteinformatsiooniks on eelkõige kaubandusstatistika täpsed materjalid. Teiseks tähtsaks informatsiooniks on perekondade büdžettide statistika, mis võimaldab uurida tarbimise sõltuvust tuludest, perekonna koostisest, töötajate erialast ja teistest tingimustest iga elanikkonna sotsiaalse rühma järgi. TA Majanduse Instituudis on analüüsitud neid büdžette tarbimise sõltuvuse kindlaksmääramiseks, lähtudes sissetulekutest ja sotsiaalsesse rühma kuuluvusest.

3. Üks isikliku tarbimise plaani variantidest 1970.a. ENSV tootmise ja tarbimise ristbilansis on koostatud Eesti NSV Statistika Keskvalitsuse tööliste ja teenistujate ning kolhoosnike büdžettide informatsiooni põhjal majandus-matemaatiliste meetoditega vastavalt tarbimise sõltuvusele sissetulekute suurusest ühe perekonnalikme kohta.

Parameid tulemusi empiiriliste ridade analüütiliseks tasandamiseks andsid: 1) põhiliste toidukaupade ja üksikute mittetoidukaupade osas rootsi majandusteadlase Törnquisti valem

$$y = \frac{a(x-c)}{x+b} = a + \frac{C_1}{x+b}, \text{ kus } c_1 = -a(c+b),$$

kus y - kulud antud kauba tarbimiseks,

x - sissetulekute suurus,

a, b, e - individuaalsed konstandid iga kauba kohta;

2) ülejäänud kaupade osas teise järgu parabooli valem

$$y = x + lx + mx^2,$$

kus y - samuti tarbimine, x - sissetulekud ja $k, l,$

m - individuaalsed konstandid iga kauba kohta.

Tasandati vähimruutude meetodil.

Tarbimise mahu kindlaksmääramisel üksikute kaubarühmade lõikes kasutati Eesti NSV Riikliku Plaanikomitee andmeid elanike arvu ja nende sissetulekute muutumise kohta elanikkonna igas sotsiaalses rühmas.

Arvutusteks kasutati kahte funktsiooni:

$\varphi(x)$ - funktsioon elanikkonna diferentsiaalse jaotuse kohta sissetulekute suuruse järgi ühele inimesele baasiperioodil;

$\psi(x)$ - sama funktsioon plaanitaval perioodil.

Kaupade tarbimise juurdekasvu arvutamiseks ei ole tähtis, millised on need funktsioonid ise, vaid nende vahe

$$\psi(x) - \varphi(x).$$

Hüperbooli järgi tasandamisele kuuluvate kaupade tarbimise juurdekasvu nende individuaalsete konstantide a ja c_1 järgi arvutati

$$\int_a^b \left(a + \frac{c_1}{x+b} \right) [\psi(x) - \varphi(x)] dx \text{ kohaselt,}$$

kus $\alpha \leq x \leq \beta$ - oletatav vahemik, mille ulatuses toimus sissetulekute ümberjaotus ühe inimese kohta.

Parabooli järgi tasandamisele kuuluvate kaupade tarbimise juurdekasv nende individuaalsete konstantide k, l ja m järgi arvutati

$$\int_{\alpha}^{\beta} (k+lx + mx^2) [\psi(x) - \varphi(x)] dx \quad \text{kohaselt.}$$

Peab tunnistama, et kõigi kaupade kohta ei õnnestunud selliselt rahuldavaid tulemusi saada, mis näitab seda, et büdžettide andmed ei ole veel täiesti täpsed.

4. Teine isikliku tarbimise variant 1970.a. koostati toiduainete tarbimise füsioloogiliste ja tööstuskaupade tarbimise ratsionaalsete normide alusel.

Osa majandusteadlasi väidab, et mõistliku tarbimise peamiseks aluseks on teaduslikud normid ja nende alusel koostatud töötajate ratsionaalsed büdžetid. Seetõttu tuleb tootmise ja tarbimise plaanid välja töötada selliselt, et järkjärgult saavutada tarbimist nende normide järgi.

Nende normide teaduslik väärtus on vaieldamatu. Nad on koostatud füsioloogilistest ja hügieenilistest nõuetest ja toodete tehnilisest kulumisajast lähtudes ning näitavad, milline materiaalsete hävede kogus on inimese normaalsete elamistingimuste kindlustamiseks vajalik. Nende normide eriline väärtus seisneb meie arvates selles, et nad võimaldavad hinnata tarbimise taset.

Peab aga märkima, et kaupade nõudmine kujuneb veel niisuguste tegurite mõjul nagu sotsiaal-ökonoomilised tingimused, kaupade moraalne kulumine, inimeste harjumused ja maitse, üksikute kaupade hinnad, ja paljude teiste tegurite mõjul, mida ei ole täiel määral normides arvestatud. Teaduslikud tarbimise normid on staatilised, samal ajal aga inimeste elatus- ja kultuuritaseme tõusu ja uute kaupade tootmise arenguga üksikute kaupade tegelik tarbimine pidevalt muutub. Eriti on need normid mitteküllaldased tarbimise planeerimiseks lähemale perspektiivile, mil kõikide kaupade osas ei

ole veel võimalik saavutada tarbimist nende normide tasemel. Tegelik tarbimine näitab, et kõigi kaupade osas ei ole välja-töötatud normid täielikult põhjendatud.

5. Peale ülalmainitud isikliku tarbimise mahu ja struktuuri variantide on Majanduse Instituudis välja töötatud veel terve rida teisi variante, mis on aluseks võetud Eesti NSV mitmevariandilise plaanilise (eksperimentaalse) tootmise ja tarbimise ristbilansi koostamisel 1970.a.

See on üks esimesi sellelaadseid töid vabariigis. On vaja jätkata elanikkonna nõudmiste seaduspärasuste uurimist sõltuvalt mitmesugustest teguritest ning välja töötada tarbimise majandus-matemaatilised mudelid. Samal ajal on vaja täiustada tarbimise norme, eriti tööstuskaupade ratsionaalseid norme, ning neid välja töötada üksikute vabariikide lõikes.

TÖÖMAHUKATE OPERATSIOONIDE MEHHAANISEERIMINE JA
SELLE ARENDAMISE ÜLESANDEID EESTI NSV KAUBAN-
DUSES.

H. Pauts.

TRÜ kaubandusökonomika kateeder.

1. Kommunistliku ühiskonna laahaardelise ülesehitamise perioodi ülesandeist kaubanduses on üks tähtsamaid töömahukate operatsioonide mehhaniseerimine kui põhiline tingimus kaubandustöötajate tööviljakuse tõstmiseks ja kaubanduskultuuri edasiseks parandamiseks.

2. Partei ja valitsuse poolt viimastel aastatel astunud sammud kaubanduse materiaalse baasi väljaarendamiseks on võimaldanud märkimisväärseid tulemusi töömahukate operatsioonide mehhaniseerimisel kaubanduse kõigis põhilistes lõikudes- hulgi- ja jaekaubanduses ning ühiskondlikus toitlustamises, seda nii üleliidulises ulatuses kui ka eraldi Eesti NSV-s.

3. Vaatamata saavutatule ei vasta kaubanduse mehhaniseerimise tase ja arengutempo Eesti NSV-s veel tänapäeva ja tuleviku nõuetele. Suhteliselt pakilisemaid probleeme esineb seoses kaupade peale- ja mahalaadimisega ning nende laoja kauplusesisese liikumisega.

4. Töömahukate operatsioonide edasiseks mehhaniseerimiseks kaubanduses tuleb eelkõige selgelt piiritleda tööstuse ja kaubanduse ülesanded kaupade töötlemisel eesmärgiga vabastada kaubandus (incl. ühiskondlik toitlustamine) rahvamajanduslikult ebaotstarbekaist tootmisfunktsioonidest.

5. Kaubandusorganisatsioonide üheks esmaseks ülesandeks peab lugema olemasoleva tehnika ratsionaalset kasutamist ja siiani kohati veel seisvate seadmete kiiret eksplaateerimisele võtmist.

6. Tähtsat kohta tuleb omistada mehhaniseerimise populariseerimisele kaubandustöötajate hulgas, mehhaniseerimise eesrindlaste ja nende saavutuste ning kogemuste tutvustamisele, kaubandustöötajate kvalifikatsiooni tõstmisele kaubandustehnika tundmises ja käsitlemises, novaatorluse, leiutus- ja ratsionaliseerimistöö arendamisele, seadmetüüpide õigele valikule.

Otsustavalt on vaja parandada seadmete remonti ja nende tehnilist teenindamist.

7. Senisest suuremat tähelepanu nõuab olemasolevate vanade ettevõtete mehhaniseerimine, vastagate võimaluste selgitamine ja rakendamine.

8. Uute kaubandusettevõtete projekteerimisel ei tohi mehhaniseerimisele vaadata kui teisejärgulisele küsimusele. Uued projektid peavad kajastama püüdu võimalikult kompleksile ja täiuslikule mehhaniseerimisele. Väärilist kohta tuleb omistada mehhaniseerimise tüüpskeemidele.

9. Kaubanduse edasise mehhaniseerimise edukuse üks olulisemaid eeltingimusi on kaubanduslike seadmete tootmise ajakohane areng nii olemasolevate seadmete ja mehhanismide väljalaske suurendamise kui ka nende täiustamise, uute projekteerimise ja tootmise ning tänapäevaks juba moraalselt kulunute kõrvaleheitmise liinis.

KEEDUSOOLA VAJALIKKUSEST TOIDULISANDINA.

E. Rannak.

TRÜ kaubandusökonoomika kateeder.

Kohati kasutati keedusoola maitseainena ja toiduainete konservandina juba tuhandeid aastaid tagasi. Tänapäeval aga on soola tarbimine üldiselt levinud: erandi moodustavad ainult väheste suhharude inimesed, kelle eluviisid on veel n.-ö. ürgsed.

Loodusteaduste arengu taustal äratas keedusoola kui ebanaturaalse toidulisandi suurenev kasutamine kartust tervise pärast juba möödunud sajandi algul (näiteks Inglismaal S.L. Mitchshell). Möödunud sajandi keskel söötis aga tuntud Prantsuse agrookeemik J.B. Boussingoult kahte rühma härgi põhiliselt ühesuguse söödaga ainult selle erinevusega, et ühe rühma loomade söödale lisas keedusoola. Viimesed olid kuu aja möödumisel parema välimusega ja aktiivsemad kui loomad, kelle söödale ei lisatud soola. Samuti tehti katseid, mis näitasid, et "soolavaba" sööda korral loomade tervis halvenes.

Paljud uurimused viimastel aastakümnetel võimaldavad analüüsida keedusoola toidulisandina kasutamise küsimust mitmest küljest. On selgitatud inimese keedusoola kasutamise ulatust (tihti umbes 10-20 g päevas täiskasvanud inimese kohta); samuti on selgitatud emapiimas, teistes toiduainetes ja toiduratsioonides naatriumi- ja kloorisisaldust (keedusoola lisandita), võrreldes teiste mineraalsete elementide sisaldusega, naatriumi erinevate hulkahe mõju katseloomade tervisele, keedusoola erinevate hulkahe mõju haigetele ja tervetele inimestele jne.

Kasutades toiteväärtuse hindamise metoodikat on käesolevate ridade autor kõik kõnealla tulevad uurimuste tulemused ümber arvutanud toiduainete või toidu 3000-kilokaloristele kogustele ja neis hinnanud naatriumi ja keedusoola hulki.

Literatuuris leiduvate uurimistulemuste sellise ümber töötamise teel järeldub suure tõenäosusega, et täiskasvanud inimese naatriumikasutamise päevanorm ekvivalentse hulga keedusoolana (NaCl) peab olema 0,5-5,0 g. piirides.

Tõenäoline optimaalne norm täiskasvanud inimesele on nähtavasti 2 g ümber päevas. Pikemat aega oluliselt vähem hulk kui 0,5 g või suurem hulk kui 5 g keedusoola päevases toiduratsioonis on ohtlik tervisele.

On tarvis uurida ja kaaluda keedusoola toiduainete konservandina kasutamise piiramist ja teisi küsimusi selleks, et vältida keedusoola liigset kasutamist toidulisandina.

UUE JUHTIMISSÜSTEEMI RAKENDAMISEST AUTOTRANS- PORDIS.

A. Valma.

NSVL TA Majandusmatemaatika Keskinstituudi Eesti
Filiaal.

NLKP Keskkomitee septembripleenumi otsused tootmise juhtimise ning planeerimise parandamise ja majandusliku stimuleerimise intensiivistamise kohta rajanevad laiaulatuslikule eksperimendile. Autotranspordis teostati see alates 1965.a. 1. maist Moskva kolme ja Leningradi kahe erineva profiili ja tasemega veoautomajandi baasil. Töö uutel alustel on rajatud eelkõige ettevõtte juhtkonna õiguste

laiendamisele. Varem kuni poolesajani ulatuva plaaninäita- ja asemel jäi neid nüüd kolm: veoste maht tonnides ning struktuur teenindavate ettevõtete lõikes, ajatööl töötavate autode arv üksikute klientide osas ja kasumieraldiste suurus riigieelarvesse. Nende ülesannete täitmisel võib automajand hankida endale täiendavaid vedusid ning teha mitmesuguseid lisateenuseid. Saadud üleplaanilisest kasumist annab majand riigieelarvesse 40%, ülejäägi kasutab töötajate majandusli- kuks stimuleerimiseks ja tootmisfondide täiendamiseks oma äranägemisel. Majandid on vabastatud koosseisude registree- rimisest rahandusorganites ning direktoril on õigus regulee- rida töötasusid. Majandi kõigi töötajate töötasud viidi sõltuvusse autojuhi töötasust, kuna viimane oleneb otseselt tehtud töö mahust ja iseloomustab majandi tööviljakust. Au- tojuhtide töötasustamise süsteemi korrigeeriti autode läbi- sõidu parema kasutamise stimuleerimiseks. Tunduvalt tõste- ti preemiate osa autojuhtide ja remonditöölise töötasus, kusjuures viimaste palk sõltub ka liinile väljuvate ja seal töötavate autode arvust. Majandil on õigus premeerida ka teiste asutuste (näit. klientuuri) töötajaid, kui need oma tegevusega kaasa aitavad majandi töötulemuste parandamiseks, samuti kasutada madaldatud tariife. Tarbetu liikuvkoossei- su ja muud põhivahendid võis majand realiseerida ning saa- dud summad kasutada vajalike vahendite muretsemiseks või muuks majandi tööd hõlbustavaks otstarbeks. Pangakrediidi kasutussfäär laienesunduvalt.

Eksperimendi tulemused näitavad, et automajandi õigus- te suurenemisel paranevad töötulemused. Moskva 1. Autokombi- naadis, mis on meie maa üks eesrindlikum autotranspordiette- võtte ja kus seetõttu reserve on suhteliselt vähem, kasvas veosekäive eksperimendi esimese nelja kuu jooksul eelmise aasta sama perioodiga võrreldes 16% võrra, kusjuures töö tehti arä 5% vähema arvu autodega ning 7% vähema arvu töö- tajatega. Läbisõidu kasutamise koefitsient suurenes 0,488-lt 0, 543-le, vedude 10 tkm õmahind langes 43,76 kopikalt 41,33 kopikale, s.o. 5,6%. Majandi ühe töötaja tööviljakus

kasvas 29%, keskmine töötaasu suurenes 15% (autojuhtidel 161 rublalt 181 rublale, s.o. 13%). Majand sai 923 700 rubla kasumit ehk 78% rohkem kui eelmisel aastal, sellest jäi 263 200 rubla majandi käsutusse.

Autotranspordi juhtimise parandamiseks Eesti NSV-s likvideeriti 1. jaanuarist 1966.a. ENSV Autotranspordi ja Maanteede Ministeeriumi Vabariiklik Autotranspordi Trust ja loodi selle asemel kolm isemajandavat tootmisvalitsust:

1. Kaubaveo Valitsus - 14 veoautomajandiga;
2. Tootmisvalitsus "Põllumajandustransport" reorganiseeriti samanimelise tootmisvalitsuse baasil, suurendades talle alluvate veoautode ja segamajandite arvu 14-le;
3. Reisijateveo Valitsus - 7 autobussi-, takso- ja sõiduautomajandiga.

Tootmisvalitsuste tööd omavahel ning vahakordi ministeeriumiga koordineerib Autotranspordi ja Maanteede Ministeeriumi koosseisus loodud vedude osakond.

1966.a. 1 veebruarist läheb Tallinna Taksoautopark eksperimentaalselt üle tootmise juhtimise ja planeerimise uuele süsteemile. Majandile määratakse vaid kolm plaanilist näitajat: kasumi suurus, kasumieraldiste suurus riigieelarvesse ja autode liinilelaske koefitsient. 1966. aasta jooksul viiakse vabariigis uuele planeerimissüsteemile üle veel üks kaubaveo- ja üks segaautomajand ning Tallinna Autobussipark.

NLKP KESKKOMITEE SEPTEMBRIPLEENUM JA AUTOMAJANDID.

M. Kuusk.

Rahanduse ja krediidi kateeder.

1. NLKP Keskkomitee septembripleenumi otsused pole mitte ainult tööstusettevõtete töö planeerimise ja hindamise süsteemi ja meetodite läbivaatamise aluseks, vaid peavad kajastuma ka teistes rahvamajandusharudes, sealhulgas ka transpordis.

2. Tunnitasa alusel töötavad autod on madala rentaalusega. Nende rakendamine on rahvamajandusele kahjulik, sellepärast tuleks seda maksimaalselt piirata. Ühtlasi tuleks reorganiseerida tunnitasaautode kasutamist, rakendades neid tööle kaubaveotakso põhimõttel (välja arvatud kaubandusorganisatsioonide teenindamine).

3. Tunnitasa alusel töötavate autode kasutamise tariife tuleks muuta, vähemalt nende autode osas, mis teenindavad mitmesuguseid tööstusettevõtteid, ehitusorganisatsiooni ja asutusi.

4. Oluliselt tuleks muuta tunnitasaautodel töötavate autojuhtide töö tasustamise korda, rakendades senisest enam materiaalse stimuleerimise põhimõtet.

5. Autotranspordis tuleks senisest enam tähelepanu pöörata näitajatele rahalises väljenduses. Seejuures tuleks loobuda tinglik-naturaalsetest näitajatest, näit. veosekäive tuletatud tonnkilomeetrites.

6. Automajandite tegevuse hindamise kriteeriumiks peaksid saama põhiliselt järgmised näitajad: kasum, tulud

vedudest ja muudest klientide teenindamise vormidest, veosemaht tonnides.

7. Omahinna näitajana tuleks kasutada nn. "kulukopikaid tulude 1 rbl. kohta", mis oleks kaudselt ka üksikute veoliikide rentaabluse näitajaks.

8. Üheks automajandi töö tulemusi üldistavaks näitajaks peaks saama kasum ühe keskmise nimestikulise autotoni kohta.

TRANSPORDI KASUTAMISE PROBLEEME PÕLLUMAJANDUSES.

J. Kivistik.

EPA põllumajanduse ökonoomika kateeder.

1. Põllumajandusliku tootmise intensiivistamise käigus suurenevad pidevalt transporditööde maht ja kulutused transpordile. Seetõttu ei saa tootmise kontsentreerimise, spetsialiseerimise ja paiknemise, eriti aga tootmise majandisisesse spetsialiseerimise küsimusi lahendada arvesse võtmata transpordiprobleemi põllumajanduses.

2. Erinevate põllumajandusettevõtete transporditööde mahu võrdlemisel osutuvad sobivamateks näitajateks veoste maht tonnides ja veosekäibe tonnkilomeetrites ühe hektari põllumaa ning põllumajandusliku maa kohta. Veoste mahu ja veosekäibe toomist majandi üldpindala ühe hektari kohta ei saa lugeda põhjendatuks. Et faktilist veoste mahtu on kasutusel oleva raamatupidamis- ja aruandlussüsteemi juures raske kindlaks määrata, võib majandamise praktikas transporditööde mahtu põllumajandusettevõtetes kaudselt iseloomustada autoveoste või põhiliste toodanguliikide ja kasutatud väetiste hulgaga tonnides, arvestatuna samade kõlvi-

kute ühe hektari kohta.

3. Transpordi efektiivsemaks kasutamiseks põllumajanduses leidub palju reserve, mida võib tinglikult jaotada kahte suurde rühma:

- a) olemasolevate transpordivahendite tootlikum kasutamine ja
- b) ebaratsionaalsete, majanduslikult põhjendamata vedude viimine miinimumini.

4. Põllumajanduslikus transpordis on üheks kitsaskohaks laadimistööde mehhaniseerimise mitteküllaldane tase, mis on tunduvalt madalam mitmete teiste põhiliste põllutööde mehhaniseerimise tasemest. Oluline on veoautode seisuaegade vähendamine põllumajandussaaduste realiseerimisel ja ostumaterjalide hankimisel linna ettevõtetest.

5. Põhiliseks transpordivahendiks nii kogu Nõukogude Liidu kui ka Eesti NSV põllumajanduses on veoauto. Veoautode tootlikkus ühe autotonni kohta on põllumajanduses märksa madalam kui üldkasutataval autotranspordil. Veoautode tootlikkuse tõstmise peamiseks teedeks põllumajandusettevõtetes on seisakute vähendamine remondi ootel, remondis ja teistel põhjustel ning veoautode kandejõu, läbisõidu ja tööaja efektiivsem kasutamine.

6. Transpordivahendite ajareservide kindlaksmääramiseks tuleb majandites sisse seada spetsiaalne aruandlus transpordivahendite seisupäevade põhjuste kohta.

7. Veoautode tootlikkus aasta­s sõltub suurel määral ka autotranspordi kasutamise hooajalisusest. Eriti teravalt väljendub sovhooside ja kolhooside autopargi töö hooajalisus kuude lõikes veoste mahu osas, vähem veosekäibe osas. Autopargi kasutamise hooajalisuse vähendamiseks tuleb:

- a) transportida osa veoseid (ehitusmaterjalid, orgaanilised väetised jt.) töödest vabamal talvoperioodil,

- b) oskuslikumalt kasutada traktoreid ning hobuseid transporditöödel ja
- c) vältida majandi autopargi liigset suurenemist, kasutades transporditööde tippkoormuse perioodidel autotransporti väljastpoolt.

8. Transpordivahendite optimaalse hulga ja struktuuri määramine konkreetsele majandile on komplitseeritud ülesanne, mille lahendamiseks tuleb määrata veoste maht ja struktuur veoseliikide, veokauguste ja kuude lõikes; tsentraliseeritud autotranspordi kasutamise maht; erinevate transpordivahendite tootlikkus, nende transporditöö tonnokilomeetri omahinnad ning ajareservid.

9. Ebaratsionaalsete vedude likvideerimiseks tuleb transporditöö õigema planeerimise ja organiseerimisega vältida asjatuid veoste kordumisi ja tootmise otstarbekama paigutamisega vähendada põllumajandusettevõtetes tootmisüksustevahelisi vedusid.

10. Transpordi ratsionaalne korraldamine on üheks vajalikuks eeltingimuseks põllumajandusliku tootmise edasisel laiendamisel.

PROBLEEME SEOSSES ÜLDHARIDUSLIKE KOOLIDE KULUDE
PLANEERIMISEGA.

E. Pajupuu.

TRÜ rahanduse ja krediidi kateeder.

I. Seoses linnastumisprotsessiga toimub maaelanikkonna suhteline ja absoluutne vähenemine. Sellega kaasas käivaks nähteks on õpilaste arvu vähenemine maa üldhariduslikes koolides.

Eesti NSV-s on linnastumine toimunud sõjajärgsetel aastatel kiiremini kui NSV Liidus keskmiselt. Sellest tingituna on käesoleval ajal maa üldhariduslikud koolid Eesti NSV-s väiksemad kui Nõukogude Liidus keskmiselt. 1963/64. õppeaastal oli Nõukogude Liidus keskmiselt igas maa-algkoolis 41 õpilast, Eesti NSV-s aga 26. Seejuures esineb Eesti NSV-s koole, kus õpilaste arv on alla 10.

2. Väikestes koolides on kulud ühe õpilase kohta tunduvalt (sageli 3 - 4 korda) suuremad kui suurtes koolides. Samuti on pedagoogiline efekt väikestes koolides madalam kui suurtes. Seega ei õigusta väikesed koolid end ei rahvamajanduslikult ega pedagoogiliselt.

Maa üldhariduslike koolide võrk nõuab ümberkorraldamist. Koolide piirkondi tuleks tunduvalt suurendada.

Ratsionaalse koolivõrgu kujundamine eeldab olemasoleva koolivõrgu ja kohapealsete olude detailset analüüsi. Haridusosakonna koosseisus puudub ökonomisti koht ja seega pole rajoonides inimesi, kelle ülesandeks oleks hariduse majandusliku külje durimine ja ratsionaalsete lahenduste otsimine. Koosseise tuleks täiendada ökonomisti kohaga.

3. Suuremate koolide organiseerimisel on esmaseks probleemiks kooli ja kodu vahelise transpordi probleem. Suurem osa õpilastest tuleb paigutada kas internaatidesse või transportida iga päev kooli ja tagasi. Rahvamajanduslikult on enamal juhtudel ökonoomsem organiseerida õpilaste transportimine.

4. Käesoleval ajal kannavad õpilaste transportimisega seotud kulud põhiliselt transpordiorganisatsioonid. Koolipiirkondade suurenemisega kaasneb laialdasem transpordi kasutamine. Olukord, et transpordiorganisatsioonidel puudub igasugune majanduslik huvi õpilaste transportimiseks, muutub takistavaks asjaoluks koolide suurendamisel.

Otstarbekam oleks loobuda transpordimajandite kasumi kunstlikust vähendamisest, katta õpilaste vedamise kulud eelarvest ning tagada sellega transpordiorganisatsioonide huvitatus ning abi õpilaste transportimise korraldamisel.

5. Kulude koondplaneerimisel vabariigis tervikuna ja rajoonides lähtutakse käesoleval ajal kuludest ühe klassi-komplekti kohta. Niisugune planeerimise kord ei stimuleeri koolide suurendamist. Selleks, et kiirendada väikeste koolide likvideerimist, tuleks koondplaneerimisel lähtuda kuludest ühe õpilase kohta.

Besti NSV rajoonides on rahvastiku tihedus erinev. Tihedamalt rahvastatud aladel on suurte koolide organiseerimine lihtsam, transpordikulud ja kulud ühe õpilase kohta on üldiselt väiksemad. Neid asjaolusid tuleb kulunormide kehtestamisel arvestada ja diferentseerida norme ühe õpilase kohta rajoonide lõikes lähtudes rahvastiku (õpilaste) tihedusest rajoonides.

6. Üksikute koolide kulude planeerimisel võiks endiselt lähtuda tegelikest vajadustest, kuid tuleks loobuda liigsest summade detailiseerimisest üksikute eelarve klassifikatsiooni kuuluvate artiklite vahel.

Tsentraliseeritud raamatupidamise juures pole mõtet niisugusel detailisel plaanil, mida hiljem pidevalt muudetakse. Artiklid 3, 4, 5 ja 18 võiks ühendada.

S i s u k o r d.

		lk.
1.	E. Kull. Vabariigi tööstuse arenguküsimusi kommunismi materiaal- tehnilise baasi rajamise esimesel perioodil.	3
2.	S. Nõmmik. Geograafiateadus ja rajooniplaneerimine.	8
3.	V. Krinal. Mõnedest noortes riikides käibelolevaist sotsialismiteooriaist.	10
4.	G. Rekker. Kapitalistliku akumulatsiooni üldise seaduse toimest tänapäeva kapitalismi tingimustes.	13
5.	U. Mereste. Mõningaid võrkanalüüsid tulenevaid põhimõttelise tähtsusega üldjäreldusi konkreetsetes ökonoomikas.	15
6.	R. Renter. Majandusmatemaatiliste meetodite rakendamise tööstuse juhtimise organisatsioonilise struktuuri uurimisel.	16
7.	A. Jägel. Elektrontehnika massilisest rakendusvajadusest rahvamajanduse planeerimisel ja majanduslike protsesside juhtimisel.	20
8.	H. Metsa. Toodangu kvaliteedi peamised tunnused.	21
9.	A. Ruuvet. Juurdelõigatud kroonaha arvestusest ja informatsioonist arvestuse mehhaniseerimisel.	23
10.	M. Loim. Kohalike ehitusmaterjalide bilansist.	27
11.	Ü. Kauer. Eksploatatsiooni andmise rütmilisusest ja üleminevatest tööstest Eesti NSV elamuehituses.	28
12.	L. Lilover. Ökonoomika põhiprobleeme põllumajanduses ja nende lahendamise meetodeid kommunismi ülesehitamise käesoleval etapil.	30

13. R. Hagelberg.	Produktiivloomakasvatuse harude võrreldava majandusliku efektiivsuse hindamise metoodikast.	lk. 32
14. J. Pikk.	Pikaajalise krediidi efektiivsusest loomakasvatushoonete ehitamisel Eesti NSV kolhoosides.	34
15. K. Indre.	Mõningaid probleeme kolhoosniku isikliku abimajandi osatähtsusest kolhoositoodangus ja kolhoosipere tuludes.	36
16. B. Maiste	Põllumajandusettevõtete põhi- fondide krediteerimise põhi- probleeme.	37
17. H. Siigur.	Mõningaid tööaja reguleerimise küsimusi sovhoosides.	40
18. F. Sauks	Esimestest tarbijate kooperaatiividest Eestis.	42
19. S. Straz.	Tarbimisfondi mahu ja struktuuri planeerimisest.	44
20. H. Pauts.	Töömahukate operatsioonide mehhaniseerimine ja selle arendamise ülesandeid Eesti NSV kaubanduses.	48
21. E. Rannak.	Keedusoola vajalikkusest toidulisandina	50
22. A. Valma.	Uue juhtimissüsteemi rakendamisest autotranspordis.	51
23. M. Kuusk.	NLKP Keskkomitee septembripleenum ja automajandid.	54
24. J. Kivistik.	Transpordi kasutamise probleeme põllumajanduses.	55.
25. E. Pajupuu.	Probleeme seoses üldhariduslike koolide kulude planeerimisega.	58.

Тартуский государственный университет
ЭССР. г. Тарту, ул. Кликсоли, 18

ПРАКТИЧЕСКИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ
СТРОЕНИЯ КОММУНИЗМА

ТЕЗИСЫ ДОКЛАДОВ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА ТГУ

На эстонском языке

Vastutav toimetaja K. Parvel
Korrektor E. Oja

=====

TRÜ rotaprint 1966. Trüki-poognaid 3,88. Tingtrüki-
poognaid 3,53. Arvestuspoognaid 3,33. Trükiarv 300.
Paberi formaat 30 x 42. 1/4. Paljundamisele antud
25. I 1966. MB 00260. Tell. nr. 42.

Hind 22 kop.

A-2757

Hind 22 kop.

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00425194 0